

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIENSTBARE VERBEELDING I

De bijbel doet voortdurend een beroep op de *verbeelding van haar lezers. Met andere woorden: de Geest neemt de verbeeldingskracht van de hoorders van Gods Woord in dienst. Stel je voor!*

De werkelijkheid van God en van zijn Rijk wordt geopenbaard met behulp van begrippen en beschrijvingen die we in onze eigen ervaringswereld kennen en gebruiken.

Tegelijkertijd verwijzen die begrippen en beschrijvingen naar realiteiten die onze ervaringswereld ver te buiten gaan. Zo krijgen we weet van wat God heeft gedaan, van wie Hij is, van de toekomst die Hij belooft.

In een viertal artikelen wil ik nader ingaan op de functie van beelden, beeldspraak en verbeelding in de christelijke religie.

Bijbellezen met verstand

Met het nog op het boek dat we ter herdenking van K. Schilder (in 1990) zouden gaan maken¹, heb ik me verdiept in het thema van de rationaliteit in de omgang met de Heilige Schrift.

Daartoe was alle reden. Schilder heeft zich zijn leven lang verzet tegen diverse vormen van irrationalisme. tegen de opvatting dat het verstand zich ten overstaan van Gods openbaring maar op de achtergrond moest houden. Het **was** daarmee allerminst zijn bedoeling mensen aan te moedigen hun eigen redelijke vermogens te gaan gebruiken als maatstaf of als fundering voor het geloof. Nee, het verstand moet dienstbaar zijn aan het gezag van de Schrift. We zouden de Auteur van de Schrift tekort doen wanneer we ons verstand niet gebruikten om de consequenties van het bijbelwoord onder ogen te zien.

De theologen en filosofen die Schilder bestreed, wilden het verstand een toontje lager laten zingen, omdat de boodschap van Gods openbaring toch niet eenduidig zou kunnen worden verwoord. Het paradoxale karakter van de openbaring, d.w.z. de innerlijke tegenstrijdigheid ervan, zou het ons mensen onmogelijk maken er duidelijke conclusies uit te trekken. Van deze schijnbare bescheidenheid wilde Schilder niets weten. God is niet veraf. Door Christus, door zijn Woord, is God dichtbij gekomen. Hij laat zichzelf kennen, en dus moeten gelovigen alle hun gegeven mogelijkheden benutten om te luisteren. Ook hun verstand.

Eenduidigheid

Waarom haal ik deze discussie over rationaliteit en schriftgeloof hier aan? Omdat Schilders opvatting bepaalde vragen oproepen **oven** de beeldende, metaforische ma-

HOOFDARTIKEL

Dienstbare verbeelding I

K. Veling

UIT DE SCHRIFT

**De wet van Christus:
zijn gemeente**

H. Drost

KERKELIJK LEVEN

Wijkwerk en eredienst

C.J. de Ruijter

Gedicht

GFKNIPT VOOR VANDAAG

Ons werk is ijdelheid

GELEGEN/ONGELEGEN

J. Kamphuis

KERK EN SAMENLEVING

**Gereformeerde organisaties
in discussie**

G.J. van Middelkoop

MISSIONOLOGIE

**Naast woordverkondiging
ook daadverkondiging?**

J.A. Boersema

PERSSCHOUW

G.J. van Middelkoop

UIT DE KERKEN

nier waarop de bijbel spreekt, met name waar het over God zelf gaat.

Deze beeldende manier van spreken is niet eenvormig. Een voorbeeld. God is een vaste rots waarop zijn volk bouwen kan. God is ook een man die met een machtige arm uitredding geeft.

Tegenstrijdig? De beelden zijn inderdaad niet gelijk. Ze zijn ook niet in elkaar te schuiven. Maar natuurlijk is er geen sprake van tegenstrijdigheid in de strekking van de heelden. De HERE is betrouwbaar: denk maar aan een onwrikbare rots waarop een verstandig iemand zijn huis bouwt. En de HERE is een machtig verlosser: stel je de sterke man voor die je met een machtig armgebaar uit een benauwde situatie redt.

Een probleem is hier niet. Maar wel vraagt de veelkleurige manier van spreken van de bijbel om een theoretische verantwoording. Hoe zit het precies? God is één en eenvoudig. Hoe kunnen we dan begrijpen dat er op zoveel verschillende manieren over Hem gesproken wordt? In de lijn van velen vóór hem gebruikt Schilder hier het begrip 'accommodatie'.² De bijbel spreekt op een aangepaste, een geacommodeerde wijze. De auteurs van de bijbel gebruiken uitdrukkingen die mensen kennen in hun eigen leefwereld. Met behulp daarvan spreken ze over God. De bedoeling daarvan is een werkelijkheid verstaanbaar te maken die in zekere zin ver buiten het belevingsvermogen van mensen is gelegen.

Maar hoe moeten bijbellezers, en met name theologen, die veelheid aan geacommodeerde spreekwijzen verwerken? Schilder is ervan overtuigd dat we moeten trachten uit de hele Schrift bijeen te lezen wat over God gezegd wordt, om op grond daarvan – zover als in ons vermogen ligt – de eenduidige waarheid omtrent God te belijden en te verwoorden.

Aan de mens aangepaste wijzen van spreken hebben een

pedagogisch doel, meent Schilder. Maar we behoeven daarbij niet te blijven staan wanneer vergelijking van Schriftplaatsen met elkaar, met name ook dankzij de voortgaande openbaring in het Nieuwe Testament, inzicht kan bieden in hoe God werkelijk is.

Verbeeldingskracht

De beeldspraak in de bijbel moet volgens Schilder zeer serieus genomen worden. Dat betekent bij hem o.a. dat de theologie niet hij die beeldspraak moet blijven staan. Uiteindelijk gaat het niet om de beelden, maar om de werkelijkheid waar die beelden (elk op een eigen, aangepaste wijze) naar verwijzen.³

Het motief van Schilder is niet moeilijk te begrijpen. Hij heeft gelijk. In de Schrift wordt realiteit geopenbaard. Op deze realiteit behoort de bijbellezers gespist te zijn. En daarom vindt Schilder dat hij niet moet blijven verwijzen bij de beelden, wanneer het mogelijk is iets te zeggen over de werkelijkheid van God zelf.

Het gaat Schilder er beslist niet om de betekenis van de verbeeldingskracht van bijbellezers gering te schatten. Maar het exploreren van de bijbelse beeldspraak is niet de belangrijkste taak van die verbeeldingskracht. Deze verbeeldingskracht kan volgens Schilder beter worden ingezet om de werkelijkheid die wordt geopenbaard, beter te leren kennen.

Schilder heeft zelf befaamde voorbeelden gegeven. We hoeven maar te verwijzen naar de trilogie *Christus in zijn lijden*. Schilder ging soms ver in zijn doordenken over geopenbaarde werkelijkheid. Zo dacht hij zich bij voorbeeld (in *Wat is de hemel?*) de realiteit van het paradijs vóór de zondeval zodanig concreet in dat hij conclusies trok ver voorbij de bijbeltekst, over de toekomst van het paradijs zonder zondeval bij voorbeeld of over Adams gedachten met betrekking tot de engelen.

Verbeeldingskracht behoort volgens Schilder ten volle benut te worden, echter onderworpen aan de inhoud van heel de Schrift en gedisciplineerd door de logica die waakt voor eenduidigheid en consistentie.

Metaforen als versieringen?

De bijbel spreekt accommoderend over God en over zijn bemoeienis met de wereld. Wanneer daarbij woorden en uitdrukkingen worden gebruikt die mensen vertrouwd zijn in hun leefwereld, dan kunnen we spreken van metaforen.

Een metafoor is een woord (het kan ook een uitdrukking zijn) dat in een ongebruikelijk verband wordt geplaatst, een woord dat een verbinding legt tussen de werkelijkheid waar het vanouds 'thuis' is en een werkelijkheid die zo nieuw belicht wordt. Bij voorbeeld kan een conflict over Palestijnse ballingen in het grensgebied tussen Israël en Libanon een schaakspel worden genoemd. Of – om een bijbels voorbeeld te noemen – de christelijke gemeente kan worden geduid als een menselijk lichaam waarvan Christus het hoofd is.

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE YELDE

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJTER, DRS. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VRIJING

MEDEWERKERS:

DRS. J.A. BOERSMA, J.M. DE JONG, DRS. J. MECSELINK, DRS. J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 MT Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Poststeekweg 106040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25.4160 AA Goes. Tel. (0 1100) 15591.

ABONNEMENT:

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 143,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto)

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

De laatste decennia is er onder filosofen, taalwetenschappers en ook theologen veel belangstelling voor de metafoor. Die belangstelling komt voort uit de zo langzamerhand heel algemeen aanvaarde opvatting dat metaforen een wezenlijke functie vervullen in de taal. Metaforen zijn niet maar stijlfiguren die het spreken of schrijven wat opfleuren. Ze zijn onmisbaar in de omgang van mensen met de werkelijkheid en in de communicatie waarin ze de werkelijkheid ter sprake brengen.

Er is een lange traditie, die op Aristoteles teruggevoerd wordt, van onderschatting van het belang van metaforen.⁴ Metaforen horen thuis in de poetica en in de retorica, zo wordt dan gezegd. Dichters gebruiken metaforen om zaken bloemrijk onder woorden te brengen. Fraai en zeer bevredigend voor de menselijke zin voor het schone, maar niet geschikt om precies te zeggen waar het op staat. Sprekers willen indruk maken op hun gehoor, ze willen mensen winnen voor een standpunt en gebruiken daarom suggestieve beelden, maar zakelijke argumentaties vragen om een meer rechtstreeks taalgebruik.

Metaforen onvervangbaar

De opvatting dat metaforen versieringen zijn die in principe vervangen kunnen worden door 'letterlijke' beschrijvingen, door beschrijvingen met een meer rechtstreeks karakter, is onder zware kritiek komen te liggen. Betoogd wordt dat een geslaagde metafoor niet zonder verlies kan worden 'weg vertaald'. Een metafoor kan worden uitgelegd, maar niet compleet vervangen.

We kunnen kenmerken van het schaakspel in algemene termen benoemen en die vervolgens in verband brengen met het conflict over Palestijnse ballingen. Het woord 'schaakspel' kan dan gemist worden. Maar daarmee is de metafoor van het schaakspel niet restloos vertaald. De metafoor verbindt twee verschillende werelden met elkaar. De parallel die daarmee gesuggereerd wordt, is niet exact beperkt tot bepaalde kenmerken van het schaakspel. Meer nog, een geslaagde metafoor werkt ook omgekeerd. Het beeld van het schaakspel wordt mede bepaald door de metaforische verbinding met conflict, met oorlog.

Iets dergelijks valt te zeggen over de metafoor van het menselijke lichaam die gebruikt kan worden om de christelijke gemeente te typeren. Uiteraard is uitleg van het beeld mogelijk. Maar de rijkdom kan niet zomaar worden overgenomen. Iemand die de gemeente als lichaam heeft leren bezien, ziet de gemeente anders. En het menselijk lichaam heeft ook een nieuwe connotatie gekregen.

Er zijn auteurs die ervan overtuigd zijn dat taal eigenlijk altijd in zekere zin metaforisch is. De godsdienstfilosoof V. Brümmer zegt – in navolging van velen – dat al het menselijk denken en al de menselijke ervaring ten diepste metaforisch van karakter zijn.⁵ We ervaren iets altijd in relatie tot eerdere ervaringen en in relatie tot de begrippen die we in verband met die eerdere ervaringen hebben leren gebruiken. We begrijpen iets noodzakelijkerwijs in termen van iets anders.

Ik heb twijfels over deze wel erg ruime toepassing van

het metafoor-begrip. Het is m.i. zinvoller het in een meer specifieke betekenis te gebruiken. Maar overtuigend is wel de visie dat wat een metafoor doet, het verbinden van twee werkelijkheden, fundamenteel is voor ervaren en denken.

En daardoor wordt onderstreept dat metaforen belangrijker zijn dan de Aristotelische traditie veronderstelt. Metaforen laten zich niet restloos elimineren.

En bijbelse metaforen?

Uit het voorgaande tekent zich een interessante vraagstelling af. Als metaforen niet vervangbaar zijn, moeten we dan ook anders aankijken tegen bijbelse metaforen die worden gebruikt om over God te spreken? Onderschat Schilder de waarde van metaforen?

Daarover de volgende week verder.

K. Veling

¹ K. Schilder, *aspecten van zijn werk*, onder redactie van J. Douma, C. Trimp en K. Veling; Barneveld 1990. In dit boek is mijn artikel opgenomen onder de titel 'Liefhebben met verstand; over schriftgeloof en rationaliteit bij K. Schilder', pp. 231-261.

² Een (Engelstalig) proefschrift over Schilders opvattingen omtrent 'accommodatie' in de Schrift, is J. de Jong, *Accommodatio Dei, a theme in K. Schilder's theology of revelation*, Kampen 1990.

³ Vgl. Schilders *Bij dichters en Schriftgeleerden*, Amsterdam 1927, p. 410. En ook bij voorbeeld Schilders behandeling van Calvijns standpunt in *Zur Begriffsgeschichte des 'Paradoxon'*, Kampen 1933, p. 436.

⁴ Of deze traditie inderdaad bij Aristoteles zelf begint, is ovengens omstreven. Vgl. Georg Schöffel, *Denken in Metaphern. Zur Logik sprachlicher Bilder*, Opladen 1987; hfdst. 2.

⁵ Vincent Brümmer, *Metaphorical thinking and systematic theology*, in: *Nederlands Theologisch Tijdschrift*, jrg. 43 (1989), pp. 213-228.

DE WET VAN CHRISTUS: ZIJN GEMEENTE

'...en vervult alzoo de wet van Christus'

Galaten 6 : 2 (St.V.)

Velen die tegenwoordig in de kerk spreken over de liefde, moeten nadrukkelijk weer aan God herinnerd worden omdat ze (bijna) alleen de naaste in beeld hebben. Maar het kan ook andersom: mensen die spreken over de liefde tot God, moeten soms nadrukkelijk aan de naaste herinnerd worden.

Paulus schrijft in de brief aan de Galaten tegen dwaalle-
raars die de gemeente de wet op joodse manier wilden la-
ten vervullen. Dat **was** verkeerd omdat men daarbij niet
over Christus sprak.

Maar het was ook gevaarlijk omdat men zijn gemeente in
gevaar bracht. Want dat naleven van de wet zonder Chris-
tus betekent dat je zelf aan de slag moet. En dan ben je al-
leen bezig voor jezelf. Een ander loopt je gauw voor de
voeten. Dat geeft botsingen. Al die egotrippers met de
wet in de hand bijten en vereten elkaar, ja verslinden el-
kaar (5 : 12-26). Zonder Christus is de mens de mens een
wolf. Deze visie op de wet zonder Christus maakt de ge-
meenschap kapot.

De gemeente is en blijft gezond waar goed zicht is op de
wet als de wet van Christus. Dat is de wet **van** de liefde
tot de naaste. Want 'de gehele wet is in dit woord ver-
vuld: **gij** zult uw naaste liefhebben als uzelf' (5 : 14).

Als dat er zo resoluut staat, kun je je afvragen waar de
liefde tot God blijft. Wordt het eerste gebod (Christus' sa-
menvatting van de wet!) niet overgeslagen? Daar gaat het
hier niet om. Het punt is dat men wel God wilde dienen.
maar over de naaste heenkeek. Wanneer Paulus dan
Christus' wet noemt als de wet van de liefde tot de naas-
te, wordt God niet vergeten. maar wordt de naaste in
beeld gebracht. Dit inzicht bewaart Christus' gemeente in
de liefde tot mensen – in en buiten de kerk.

Eens kwam iemand na veel jaren weer eens in de kerk.
Maar na een poosje stond iemand bij de bank: 'Wilt u
weggaan – hier zit ik altijd'. Geschrokken zocht ze een
andere plaats. Maar ook daar stopte even later iemand die
haar verwijtend aankeek: ze zat nu op zijn plaats. Ver-
schrikt ging ze weer naar buiten... en terwijl ze haar jas

aantrok en de kerkdeur achter zich dichttrok, hoorde ze
nog net de gemeente zingen: 'God heb ik lief...' Deze
dingen komen niet voor waar goed zicht op Gods wet
komt. Her is Christus' wet: wie God liefheeft, heeft de
naaste lief.

H. Drost

Aanraken

*Hij was heel even zijn **ziekte** vergeten.*

***Wat** ijl ik? Z'n ziekte? Z'n compleet buiten-
gesloten zijn: onrein! (van binnen sluiten.)'*

*Muurhard beweren: dit is de gebeten
kond van God, vuilnisbakkeras. Versleten,
verworpen klee**d** over de uitslag. Uit de
synagoge, buiten de poort, moet luid de
vloekpsalmen citeren, op afstand eten)*

*En overmeesterd ging hij door de knieën
voor ogen die zeiden: tsjonge, m'n jongen,
één korst ellende, met één spillebeen
al in het graf. Wat heb ik meer te bieden
dan eigen hoofd, huid en handen, doorwond en
gemeden, doodongelukkig alleen.*

(vgl. o.m. Markus I : 40 t/m 42)

Lenze L. Bouwers

WIJKWERK EN EREDIENST

Hou het klein in de kerk. Dat was zo ongeveer de strekking van wat ik vorige week schreef; Laten we wijksgewijs gaan werken in de gemeente. Als we daar de nadruk leggen in de gemeente-opbouw, zullen we vrijblijvendheid effectief kunnen overwinnen. In de wijk kunnen de gemeenteleden echt als leden van een lichaam functioneren.

Maar één aspect kwam daarbij vorige week niet aan de orde: Waar ligt nu eigenlijk het brandpunt van de gemeente?

De eredienst

De bijbel tekent ons de gemeente rond het Woord. Daarmee is het brandpunt van de gemeente aangewezen. Dat ligt in de samenkomst van de gemeente in de eredienst. Dat is de centrale plaats waar het Woord klinkt. Daar spreekt de Geest tot de gemeente. Daar wordt het meest duidelijk, dat de gemeente woning van de Geest is.

Dat betekent, dat de eredienst voor het leven van de gemeente ook de bron is. Neem de kerkdienst weg en de gemeente verdwijnt. Vanuit die eredienst wordt het gemeentelven gevoed. Wie spreekt over het functioneren van de gemeente kan daarbij dus nooit de eredienst buiten beschouwing laten. Ik heb in een vorig artikel verwezen naar de beeldspraak van het lichaam in 1 Kor. 12. En op grond van die beeldspraak trok ik de konklusie dat juist in de wijk de gemeente weer echt als een lichaam kan functioneren. Het tekstverhand van 1 Kor. 12-14 laat daarbij zien, dat dat niet losstaat van de manier waarop de gemeente haar eredienst viert.

De volgende konklusie lijkt voor de hand te liggen: Laat ook in de wijk de eredienst het centrum van het gemeentelven zijn. Met andere woorden: Laat de gemeente ook wijksgewijs haar kerkdiensten heleggen. Ik heb expres die konklusie vorige week niet getrokken. Voor alle duidelijkheid: Ik denk dat het veel voordelen zou bieden, als het kon. Toch trok ik die konklusie niet, omdat ik beseft dat daarmee weer heel veel vragen opgeroepen worden, waar we lang niet klaar voor zijn (zoals: Hoeveel extra diensten zou je wel niet krijgen? Hoeveel extra dominees zou je niet moeten hebben? Enz.). Toch denk ik, dat het wel zin heeft, al is het maar voor even, na te denken over die mogelijkheid, dat we ook in de wijk onze erediensten zouden hebben.

Eredienst als ontmoeting

Een heel belangrijk voordeel van een wijkkerkdienst zou zijn, dat de dienst ook echt een ontmoeting van de gemeenteleden met elkaar kan worden. In de eredienst gaat het om de ontmoeting van God met zijn volk. Maar tegelijk gaat het om de ontmoeting van Gods kinderen met elkaar voor zijn aangezicht. Daar waar Christus Zich geeft aan de gemeente, worden wij in zijn gemeenschap ook aan elkaar gegeven. Dat is juist het geheim van gemeenschap der heiligen.

Maar juist dat laatste aspect, die ontmoeting met elkaar, kan in een grote kerkdienst te weinig tot zijn recht komen. Als je met enkele honderden mensen naar de kerk gaat, geeft dat altijd iets onpersoonlijks aan de kerkdienst. In een vorig artikel wees ik al aan, dat dat frustrerend kan werken op b.v. de viering van het avondmaal en de manier waarop de voorbede fungeert. (Mijns inziens is dat gemis aan persoonlijke ontmoeting een motief dat (vaak nog onuitgesproken) in veel liturgiediskussies van tegenwoordig een rol speelt.)

Stel nu dat we b.v. Avondmaal zouden kunnen vieren in de wijk. Wat zou dat enorm stimulerend kunnen zijn voor de gemeenschap der heiligen. Je kent de mensen met wie je aan tafel zit. Dat geeft aan die tafel een veel duidelijker functie binnen de gemeenschap. Dat maakt dat we het ook echt beleven kunnen dat we samen één lichaam zijn. Dan kan er rond die tafel een veel levendiger onderling diakonaat ontstaan. Als je aan tafel elkaar echt ontmoet, leef je ook verder niet langs elkaar heen.

Iets soortgelijks kun je van de voorbede zeggen. Het is wel bekend dat in het buitenland in sommige kerken de gewoonte bestaat, dat voor het gebed gevraagd wordt voor wie we speciaal zullen bidden. Er is dan gelegenheid om in de eredienst te vragen of de gemeente een bepaalde nood of moeite in jouw leven aan God wil voorleggen of juist om samen te danken voor Gods gevende Vaderhand. Ongetwijfeld is dat een belangrijk versterkend gemeenschapselement in de kerkdienst. Je kunt je zoiets niet voorstellen in een kerkdienst van enkele honderden mensen. Maar ook zonder dit laatste element blijft het een feit, dat de voorbede voor elkaar in de wijk veel direkter haar betekenis ontvangt vanuit de communicatie binnen het lichaam.

Ideaalbeeld?

Ben ik nu niet een beetje aan het idealiseren? Dat is in ieder geval niet mijn bedoeling. Ik weet ook, dat er tegenwoordig nog al eens modieus gepraat wordt over de kleine groep in de kerk. Daar wil ik niet aan meedoen. Wet

gaat **me** echt om de manier waarop de bijbel het leven van de kerk tekent als **het** samenleven en -werken van de leden binnen de gemeenschap der heiligen.

En dan weet ik ook uit ervaring, dat mensen uit een kleine gemeente het juist vaak prachtig vinden als ze eens in een grotere kerk komen. Natuurlijk, als je **zelf** zondag aan zondag met een kleine gemeenschap bent, doet het je goed, als je ziet dat er veel meer mensen naar de kerk gaan. Dan geniet je als je in een volle kerk met elkaar de psalmen zingt. Je voelt je opgenomen in een veel groter geheel. En daar kan ook een **bemoedigende** werking van uitgaan. Maar doorrlaggevend blijft **toch** altijd de vraag of de kerk een **gezond** onderling **gemeenteleven** vertoont. En het **staat voor** mij vast, dat we daarvoor aangewezen zijn op de kleine proporties waarbinnen de kerk echt een lichaam is.

Praktische bezwaren

Mijns inziens is er dus best een en ander voor te zeggen, dat de kerk ook wijksgewijs haar erediensten zou vieren. Het zou zeker de betrokkenheid bij de eredienst en de motivatie van de gemeenteleden sterk verhogen.

Natuurlijk zie ik heel goed, dat er ook veel bezwaren aan **vastzitten**. Als het aantal kerkdiensten toeneemt, wordt ook de vraag **naar** voorgangers groter. En wat vooral vaak een **rol** speelt: Moeten we dan meer gebouwen hebben? Toch denk ik, dat **we** dan eerlijk moeten erkennen, dat het alleen om **praktische bezwaren** gaat. En dan moeten we ons afvragen: Als de bloei van de gemeente principieel gebaat is bij schaalverkleining, in hoeverre mag dat dan verhinderd worden door praktische bezwaren? Dat is een vraag die in heel wat grotere kerken aan de orde is. Want het komt er vaak op neer, dat **we** pas tot **kerksplitsing** kunnen (willen?) overgaan, als we een miljoen voor een nieuw kerkgebouw op **tafel** kunnen leggen.

In zo'n situatie is het leerzaam om eens in de spiegel van de apostolische kerk te kijken. Vorige week al verwees ik naar **die** tijd, omdat toen al de gemeente wijksgewijs vergaderde. En dat was **inklusief** de eredienst. Als de gemeente groeide, zag men **om** naar een huis of bestaand gebouw, **waarin** de nieuw te vormen wijk kon samenkomen. Kon er gepreekt en avondmaal gevierd worden, dan was de zaak rond. Niet het eigen **kerkgebouw**, maar de voortgang van het **funktioneren** van de gemeente stond voorop.

Natuurlijk zet ik hier twee uitersten tegenover **elkaar**. Maar dat kan misschien wel eens helpen om veel kerk-splitsingsperikelen als luxeproblemen te leren zien. Waar tillen we het zwaarst aan? Daarmee wil ik helemaal niet zo maar allerlei belangrijke problemen ontkennen. Ik weet **heel** goed, dat er heel wat komt kijken **voor** een **goede inrichting** van het gemeenteleven. Maar dan kun je wel eens jaloers worden op de slagvaardigheid **waarmee** in andere tijden ingespeeld werd op groei en uitbreiding van de gemeente. Als wij iets **van** die slagvaardigheid zouden kunnen verwerven, zou er veel meer tijd vrijkomen voor de dingen die **écht belangrijk** zijn in de kerk.

Ik **begrijp** heel goed dat er nog veel te veel bezwaren zijn tegen kerkdiensten per wijk. Daar zijn we nog lang niet aan toe, als we er al ooit **aan** toekomen. Voorlopig denk ik, dat we er al de handen aan vol hebben om de gemeenten zo klein mogelijk te krijgen. • In de gegeven situatie levert dat vaak al heel wat hoofdbrekens. Toch is het misschien mogelijk op een bepaalde manier naar een tussenweg te zoeken.

Een tussenweg?

Als wijksgewijs werken belangrijk is, loont het ook de moeite naar een tussenweg te zoeken. Voor de gewone preekdiensten zullen de problemen wel groot blijven. We hebben nog steeds geen overschot aan predikers. Maar dat **probleem** gaat natuurlijk niet op **voor** de **avondmaals**-diensten. Ik zou de vraag willen stellen, of her niet **mogelijk** is, het avondmaal meer in de wijk te **gaan** vieren,

Al eerder heb ik aangegeven, dat het raak een behoorlijk probleem is de **avondmaalsviering** (ook in de beleving van de avondmaalsgangers) zo in te richten dat de tafel ook echt funktioneert als rafel **van** **gemeenschap**. Bovendien blijkt tegenwoordig, dat het Avondmaal in veel kerken ook liturgisch een knelpunt is. Kerken die proberen daar aan te werken, merken vaak dat dat liturgisch nog niet zo gemakkelijk bevredigend op te lossen is. **Het** grote aantal avondmaalsgangers (en daardoor het **grote** aantal tafels) breekt de eenheid van de maaltijd en haalt veel van de kracht van de **viering** weg.

Zou dit soort problemen niet goed te ondervangen zijn door viering in de kleine **kring** van de wijk? De eenheid **van** de viering blijft bewaard doordat iedereen aan tafel kan. Bovendien kennen de tafelgenoten elkaar, zodat de viering echt **uitdrukking** is van hun verbondenheid aan Christus. De woorden die aan de tafel klinken over de gemeenschap aan het ene brood, wijzen ook **bij** het opstaan van tafel een duidelijk begaanbare weg binnen de gemeenschap. Daar komt bij, dat de wat geforceerde sfeer, waar veel mensen rond het avondmaal nogal eens last van hebben, in kleine kring veel gemakkelijker te overwinnen is dan bij een grootschalige viering.

Mijns inziens zou het de moeite waard zijn eens te proberen of de viering van het avondmaal zo niet wat meer op een ongedwongen manier middenin het leven van de tafelgenoten komt te **staan**.

En verder

Hierboven gaf ik al **aan**, dat de preekdiensten niet zo maar naar de wijk verplaatst kunnen worden. Maar dat wil niet zeggen dat we ze niet wijksgewijs mees vruchtbaar zouden kunnen maken dan nu het geval is. Waarom zouden we niet af en toe binnen de wijk op een doorde-weekse avond aan **bijbelstudie** doen in het **direkte** verlengde van de preek? Mijns inziens doen we vaak toch al minder met de preek dan mogelijk is. Ik denk **dat** we pas optimaal de vruchten van de prediking gaan plukken als we er in de gemeente bewust **mee** aan de slag gaan. Dat vraagt om gezamenlijk doorspreken.

Ik weet wel, dat een dergelijk voorstel gauw op verzet van de kant van bestaande verenigingen zal stuiten. Maar je kunt natuurlijk ook de vraag stellen, of bijbelstudie niet veel vruchtharder opgezet kan worden *via* de wijk. Mijns inziens biedt die vorm veel voordelen voor de gemeente. Het belangrijkste is wel dat op deze manier de bijbelstudie volledig dienstbaar gemaakt wordt aan de opbouw van de gemeente. Dat is een voor de hand liggend motief om elkaar voor deze bezigheid te vinden. En al doende wordt zo het fundament voor de verdere activiteiten in de gemeente al hechter. Op *die* manier wordt de bijbelstudie precies op de plaats gezet waar ze hoort: midden in de gemeente en in het verlengde van de prediking.

Zoals gezegd zie ik wel in, dat er *rond* de aangesneden problematiek nog heel wat vragen te beantwoorden zijn. Ik pretendeer ook niet alle antwoorden te kunnen geven. Wel hen ik ervan overtuigd, dat het belangrijk is, dat we goed de mogelijkheden verkennen die er liggen in de opbouw van de gemeente vanuit het wijkwerk. Vanuit die gedachte heb ik een bijdrage willen leveren aan de bezinning op de vraag hoe de gemeente het best funktioneert als lichaam van Christus. Dat is de vraag, waar we met elkaar levenslang mee bezig moeten blijven.

C.J. de Ruijter

GEKNIPT VOOR VANDAAG

ONS WERK IS IJDELHEID

De Heilige Schrift weet niets van dat soort christelijk cultuuroptimisme, dat de wereld zal gaan veroveren voor Jezus door de cultuur, zoals de Middeleeuwen het probeerden door hun zwaard en door hun kerk.

Zij die denken dat we langs de weg van christelijke actie tot een steeds hoger niveau zullen komen op aarde, zullen hedrogen uitkomen. De cultuuroptimisten onder ons hebben meestal niet veel geloof voor de wijze woorden van de Prediker over de ijdelheid van ons werk. Toch stellen de feiten de Prediker in het gelijk.

Ook zonder cultuuroptimisme kunnen de rechtvaardigen echter door Gods genade trouw zijn in hun werk op elk terrein van het leven waar Hij hen roept. Want ook in hun werk staan zij in het geloof, als gehoorzame knechten van de HERE, als het goed is. En zo is hun werk niet zinloos.

Als Salomo spreekt over de zinloosheid van de dingen, is hij niet in een pessimistische hui of een levensmoele periode. Hij heeft het ook niet over een overgeestelijke crisistijd in het leven van een mens.

Hij zegt iets over de werkelijkheid huiten en rondom ons, de werkelijkheid die ook onszelf meevoert tegen wil en dank. Hor we ook leven en hoe we ons voelen: of we hard werken of vakantie hebben, of we moe zijn of sterk – Salomo's woord blijft even waar: ijdelheid, het gaat voorbij, en de herinnering eraan gaat ook voorbij.

Wanneer wij eens een poos vakantie hebben, leren we vaak de betrekkelijke waarde van ons werk zien. Onze ijver om te werken, ons idealisme om steeds verder te komen, ons verlangen om met al onze krachten de HERE te dienen in ons werk, kunnen maken dat we ons werk groter zien dan het is en dat we de resultaten ervan overschatten.

En dun komt de Prediker ons glimlachend waarschuwen: overschat je werk niet te veel. Wat schiet je er mee op? Je zult straks moeten ophouden. En dan komt er een andere generatie die jou vergeten is. Je tekorten en vergissingen – wind je er niet te veel over op! Je resultaten en prestaties – wie weet er over vijftig jaar nog iets van?

Je hoeft dan niet levensmoe te worden.

Er is niets beters dan dat de mens vrolijk is en geniet van het leven. Een mens kan maar heter genieten van wat hij allemaal doet. Want dat komt hem toe uit de hand van God.

Maar als de mens werkt en daar plezier in heeft, als hij geniet van her goede en zoekt naar wijsheid, moet hij hedenken, dat zijn werk maar een heel klein deeltje is van het voortstuwende leven, dat straks een prooi wordt van de vergankelijkheid.

Dat sluit niet uit, dat ieder ogenblik eeuwige betekenis heeft. We mogen werken als onnutte dienstknechten van onze Heer, met Zijn talenten. Maar laten we toch nooit doen, alsof wij wereldbetekenis zouden hebben en werk verrichten dat de eeuwen verduurt.

Ik bedoel niet, dat iemand onder ons dar zou denken, maar ik bedoel, dat we vaak in onze ijver doen alsof dat zo was.

Van dat onevenwichtig werken kunnen we alleen genezen worden door de wijsheid van het Woord Gods, duf ook al ons werken voorbijgaat en straks vergeten is.

Muur zoals voor de christen de angel uit de dood is weggenomen, zo is nok de tragiek van deze woorden verzacht. Hij houdt zijn verwachting ook niet op dit onbestendige.

Uit A. Janse, 'Van de rechtvaardigen', 1930.

Een mooi verhaal – maar wat dan nog?

Wij, gereformeerden, discussiëren over de 'toeëigening van het heil' in een tijd, dat *het grote verhaal* fundamenteel wordt gewantrouwd. We zagen: er is 'het grote verhaal' van Hegel en dat van Marx, enz. Als die verhalen worden gepopulariseerd en met andere aansprekende elementen worden vermengd, kunnen ze de massa's in beweging krijgen. Er gaat *religieuze* aantrekkingskracht van uit. Maar het einde is: voor de Führer een bunker in Berlijn en een schot door z'n kop en door die van zijn liefje en verder brandende benzine. En het einde van het marxistisch paradijs maken we zelf mee: lekkende kern-centrales, een radio-actief vergiftigd Rusland, meisjes van het platteland die als hoertjes in Moskou brood en de injectiespuit verdienen.

Het grote verhaal heeft geen enkele *werkelijkheidswaarde*, is *mythe* en meer niet. De destructie van de mythe is de kracht van het postmodernisme.

Wij vertellen óók een 'groot verhaal'! Wij, als christenen leven van *vertellen*! De preek in de kerk vertelt de grote werken van God. We vertellen het door in de evangelisatie. We nemen buitenkerkelijke vriendjes mee naar het Kerstfeest: een móói verhaal. De christelijke school leeft van de vertelling. Mooie verhalen! Adam en Eva – door God geschapen. David tegenover Goliath. Jezus van de kribbe naar de troon. Maar wat is de *werkelijkheidswaarde*? Stelt het verhaal nog iets voor buiten het verhaal om? Schrijvers van kinderboeken/jongensboeken vertellen. Zo ook Jan Terlouw: wetenschapper, politicus, bestuurder en schrijver van het mooie verhaal. Eens vroeg een kind hem, waar wij wel vandaan komen. Hij had het verhaal gehoord van Adam en Eva in het paradijs. Het antwoord was tekenend: 'een mooi verhaal, maar ik ben bang, dat het niet klopt'.

Terlouw is een vriendelijk man. Maar met glimlach en al was het wél de beslissende destructie!

Want zo is het dan ook met David en Goliath, met Jezus en de duivel, waarvan Paulus zo triumfantelijk verzekert: 'Hij, Christus Jezus, heeft de overheden en de machten ontwapend en openlijk tentoongesteld en zo over hen getriumfeerd', Kol. 2:15. Paulus wil maar zeggen: als we op Golgotha hadden gestaan, had je dat hout in je handen kunnen nemen en toen Jezus stierf, toen wón hij. Echt! De duivel verloor. Echt! Daarom is ècht de Geest gekomen, *om ons toe te eigenen, wat wij in Christus hebben*.

Maar als het verhaal nu geen werkelijkheid heeft – buiten het verhaal om?

Dan worden alle dominé's op de kansel, alle onderwijzers in het lokaal, alle werkers in de evangelisatie, alle vaders en moeders die het verhaal dóórvertellen (ps. 78), even lelijk te kijk gezet!

En dan alle discussianten uit de Gereformeerde, de Chr. Gereformeerde Kerken en uit de Gereformeerde Gemeenten! *Waar gaat eigenlijk de discussie over?*

Jezus aan het kruis is dat – ondanks Paulus! – zoveel anders dan een Führer in de bunker?

Nietzsche zei het al: de láátste christen stierf aan het kruis.

Verliezen we niet daarom – al discussiërend over de toeëigening van het heil – velen van onze jeugd, omdat ze het niet meer waar kunnen krijgen? De vertellingen zijn wel mooi – op een kinderkerstfeest. Maar als het woorden, woorden en niet meer zijn – dan haken we toch een keer af. De stroom van woorden bereikt geen hart meer. Het wordt ook vervelend en dor. Je ziet ze weg-gaan: onze kinderen – kinderen van déze tijd!

Ontsnapping?

Het is me een raadsel, hoe het in het debat over de 'toeëigening' een gesprekspartner van chr. gereformeerde zijde kon opmerken, dat waar hij voor stond *de tijd mee had*. Het was terwille van wezenlijke voortgang van het gesprek goed, dat hij van eigen chr. gereformeerde zijde degelijk weerspraak ontving: wist hij wel in welke tijd hij sprak? – Ná de cultuuromslag in de jaren zestig!

Maar op één punt was die optimistische uitlating: we hebben de tijd mee! niet helemaal onbegrijpelijk. Als het grote verhaal het niet meer 'doet', wat blijft er dan voor ons, christenen, nog over? Wat blijft er over van onze presentatie in de wereld? Hóe kunnen we het mooie verhaal toch geloofwaardig maken aan een geslacht, dat het *mythisch* karakter van alle verhalen heeft leren kennen?

Blijft niet over onze individuele, onze heel persoonlijke ervaring? Daar zit nog *echtheid* in! En het kan warm, doorleefd, 'bevindelijk' worden gebracht. Het grote verhaal 'doet' het niet meer: 'algemeen betwijfeld'. Maar hoe is het met het *kleine verhaal*? De man van dit verhaal kijkt verzekerd de wereld in. Hij glimlacht in de t.v.-camera. Zou aan dat doorleefde, kleine verhaal het grote verhaal niet zijn op te hangen? We hebben hier zelfs een traditie, die ons slagzinnen levert, waar ook 'bevindelike' kranten van 'zwaar' kaliber nog met sympathie over willen spreken. Ik bedoel die beroemde uitspraak, die ik juist in onze tijd in de *Reformatisch Dagblad* zie opduiken: 'al was Jezus honderd maal in Bethlehem geboren, en Hij was niet geboren in uw hart', dan betekent het verhaal niet met al. Mag ik die oude spreuk van het kleine verhaal eens omdraaien? Zou het – evangelisch en bevindelijk – niet meer terzake zijn te stellen: al is 'Jezus' honderd maal geboren in uw hart, maar Jezus zou niet die ene maal geboren zijn geweest in Bethlehem, dan haalt uw harts-verhaal niet met al uit! Zeker, ik maak bij het omkeren van de spreuk gebruik van aanhalings-tekens. Het omdraaien lukt dus niet helemaal! Maar ik mag van mijn kant dan wel opmerken, dat de spreuk die aanhalingstekens ook wel degelijk nodig heeft: Jezus – eventueel honderd maal geboren in Bethlehem, maar noodzakelijk éénmaal geboren in het hart – is *die* 'Jezus' de door de Vader Gezondene? Is Hij het om Wie het éne grote verhaal gaat – de vertelling, die kinderharten warm kan maken en ouden dromen kan doen dromen? Welnee toch! Deze 'Jezus' is een fictie. Laten we er goed om denken: het postmodernisme breekt ook ons kleine verhaal tot de grond toe af. Het lijkt voor de hand te liggen: van het 'grote verhaal' naar het éigen verhaal. Maar mensen – het is in de tijd van de grote destructie: lood om oud ijzer.

Zouden we toch nog niet eens met elkaar over de 'magnalia Dei' spreken: *het verhaal van de Levende*?

J. Kamphuis

GEREFORMEERDE ORGANISATIES IN DISCUSSIE

In de vorige nummers van De Reformatie hebben we gekeken naar de herziene editie van Het leven is één. We constateerden, dat de brochure ervoor pleit, dat we als grondslag voor gereformeerde actie onverkort vasthouden aan de gereformeerde belijdenis, maar dat we hindering aan de Gereformeerde Kerken in Nederland geen noodzakelijke voorwaarde meer vinden.

Vervolgens besteedden we aandacht aan de vraag hoe het gereformeerd organisatieleven na de Vrijmaking van 1944 is gegroeid en wat de diepste motieven daarbij waren. Binding aan belijdenis en binding aan de kerk in nauwe verwevenheid met elkaar blijken daarbij zeer hepalend te zijn geweest. Her en der, zo is vroeger al eens geschreven in dit blad, worden eerder ingenomen posities ter discussie gesteld en wordt gezocht naar nieuwe antwoorden. Voor deze discussie is de geschiedenis niet normatief. Maar heroverweging van de oude vragen zal alleen vruchtbaar kunnen zijn in directe confrontatie met de traditie. Juist dat is de ruimte bepaald waarin gezocht kan worden naar de vorm die past bij de tijd waarin we nu leven.

Dar lijkt me een goede benadering. Alleen zo kunnen we ook komen tot een juiste probleemstelling en een goed zicht op de dilemma's waarvoor we staan.

Openheid voor argumenten?

In dit laatste artikel wil ik uw aandacht hiervoor vragen. Zelf sta ik van harte op het standpunt, dat we met het oprichten en in stand houden van gereformeerde organisaties een goede weg hebben gekozen en nog steeds bewandelen. En als de vraag opkomt waarom we dat eigenlijk zo deden en doen, kunnen de motivatie en argumentatie mijns inziens uitstekend tegen het licht gehouden worden. Dat is ook de bedoeling geweest van de vorige artikelen. Als de tijd en omstandigheden waarin we leven elementen in zich hebben, die ons moeten brengen tot heroverweging, dan zal ik graag een open oor hebben voor zo'n argumentatie. Omgekeerd mag ook om openheid gevraagd worden voor de argumentatie die pleit voor vasthouden aan de ingeslagen en tot nu toe volgehouden koers. Niet de historie, maar de waarde des argumentatie is daarbij overtuigend.

In het volgende ga ik eens kritisch in op enkele punten uit eerdere discussiebijdragen. Daarna wil ik kijken naar probleemstelling en dilemma's.

Verkerkelijking

Is het juist om een opzet van gereformeerde organisaties, waarbij gekozen wordt voor binding aan belijdenis én

kerk, te betitelen met het woord verkerkelijking, zoals prof. dr. C.J. de Ruijter deed? Mijns inziens niet. Verkerkelijking doet zich voor waar de kerk op allerlei terreinen als kerkelijk instituut een of meer vingers in de pap heeft. Wanneer een bisschop bepaalt of een school katholiek mag heten. Of wanneer bisschoppelijk gedelegeerden een rol spelen in schoolbesturen.

In het gereformeerde model heeft een kerkeraad geen zeggenschap over wat de gereformeerde organisatie doet. De kerk beperkt zich tot kerkelijke aangelegenheden. Bij de behandeling van ingekomen stukken en bij het bestemmen van kerkelijke collecten weten we dat prima te onderscheiden. In de gereformeerde organisatie zijn kerkleden in mondigheid bezig met bezinning, toerusting en praktische activiteiten waardoor zij een zoutend zout kunnen zijn in de samenleving, individueel of collectief.

De kerk zal in haar prediking de gemeenteleden er op kunnen en moeten wijzen, dat zij hun licht moeten laten schijnen voor de mensen. Dat zij hun geloof niet moeten beperken tot de privésfeer. Dat zij het Wnord van God, dat goed en heilbrengend is voor alle mensen, ook Zaten gelden waar zij dat kunnen. Maar hoe de gemeenteleden dat precies moeten doen, daarmee laat de gereformeerde prediking zich niet in. De veronderstelling, dat met een zekere regelmaat politieke richtlijnen vanaf de kansel besproken moeten worden, als je een kerkelijk gebonden politieke partij hebt, is dan ook buitengewoon merkwaardig. Moet de kerk als instituut zich beperken tot de prediking van het evangelie? Moet ze zich als zodanig sterker in de samenleving manifesteren door evangelisatie, missionaire en diaconale activiteiten? Moet de kerkeraad zich nadrukkelijker richten tot de overheid, wanneer die een zondagsmarkt wil starten of onjuist omspringt met asielzoekers? Moeten een synode of deputaten zich wenden tot de regering over diverse zaken? De Nederlandse Hervormde Kerk was daar altijd sterk in; wij wezen dat af. In sommige gevallen is een heroverweging misschien denkbaar.

Maar is het juist te zeggen, dat het GPV vandaag de stem is van de Gereformeerde Kerken? Mij lijkt van niet. Het GPV moet wel een gereformeerd politiek geluid laten horen en is daarom nauw verbonden aan de Gereformeerde Kerken, maar dat is iets anders.

Als een kerkeraad zich zou richten tot de gemeenteraad, komt de kerk rechtstreeks naar voren in de maatschappij. Daarnaast zou een GPV-fractie in die gemeenteraad zijn eigen taak hebben.

Qat gereformeerde organisaties een erf en een huffer zouden zijn, die het functioneren van de kerk als zodanig in de samenleving moeilijker maken. zie ik dan ook niet.

Dubbele antithese?

Ook de tekening van een dubbele antithese past niet op de historische werkelijkheid van de groei van de gereformeerde organisaties. Voor de Vrijmaking kenden we de antithese tot de wereld, een antithese die het positieve doel had het christelijk geloof in de samenleving te laten gelden. Na de Vrijmaking zou daar overheen gekomen zijn een extra antithese, namelijk met de synodalen. En deze werkte vooral naar binnen gericht. Een gerichtheid op een bijdrage aan activiteiten in de wereld om ons heen leek er dan ook niet te zijn.

Een ernstige vertekening, die niet klopt op wat we zagen in het verhaal over historie en motieven van de gereformeerde organisaties. Waarschijnlijk is het ethisch conflict hier opgevat als een nieuwe antithese. Dat lijkt me op zichzelf al niet juist. Maar waar het ethisch conflict bij het oprichten van gereformeerde organisaties geen rol speelde, is de stelling van een dubbele antithese helemaal bevreemdend.

En was de oprichting van gereformeerde organisaties niet bedoeld om, direct of indirect, betekenis te hebben in kleinere of grotere verbanden in de samenleving?

Introvert isolement?

In het verlengde van deze tekening van een antithese-zonder-positief-doel ligt ook de constatering, dat we in een wat introvert isolement terechtgekomen zouden zijn. Als dat al zo zou zijn, hoeft dat trouwens nog geen gevolg te zijn van de principiële keuzen die we hebben gemaakt. Die keuzen wilden kerk en belijdenis de waarde geven die zij moeten krijgen ook bij ons optreden naar buiten. Die keuzen kunnen zeker leiden tot een isolement, maar dan wel een isolement dat met breedheid gepaard gaat en, waar dat mogelijk is, zich wel buiten eigen kring laat horen.

Wellicht slaagden we er niet altijd in deze dingen goed te combineren, maar dat wettigt niet de conclusie dat de principes die we huldigden, wel moeten leiden tot introvertie.

Overigens valt over de vraag of we als gereformeerden vandaag introvert zijn ja of nee, nog best te discussiëren.

Kerk en politiek

Zit je met een kerkgebonden politieke partij verkeerd, omdat je hier een kerkelijke structuur gebruikt op het terrein van de overheid? Deze stelling van het probleem, die we hij *drs. R. Luiten* tegenkwamen, helpt ons niet echt verder, lijkt mij.

De gereformeerde organisaties hebben geen kerkelijke structuur. Ons toelatingsbeleid staat niet onder het toezicht van de kerkeraden en het kerkelijk ambt houdt niet overal (indirect) zijn vinger in de pap.

En waarom zou het *per* definitie verkeerd zijn op politiek of maatschappelijk terrein te werken met een kerkelijk-gereformeerde organisatie? Waarom zou een kerkgebonden gereformeerde politieke partij geen politieke structuur mogen heten?

Als we onderscheid maken tussen een overheidsterrein en

een kerkelijk terrein, moeten we dat wel goed doen. Te makkelijk wordt het politieke terrein losgemaakt van, ja waarvan: van de kerk? het kerkelijk ambt? het kerkelijk instituut? de kerkleden, al dan niet verenigd in een gereformeerde of christelijke politieke partij?

Een uitspraak, dat we bij het hanteren **van** het kerklidmaatschap als criterium voor het lidmaatschap van het GPV een kerkelijke maatstaf laten zijn in een politieke zaak en dat dat wringt, is onbegrijpelijk. Aan de principes die we voor ons toelatingsbeleid hanteerden, wordt hier absoluut geen recht gedaan.

Als er in de kerkdiensten werd gebeden voor het GPV, ging het om het werk van de leden van de kerk, die, gevoed door de kerk, nu ook buiten de kerk zich inzetten voor de erkenning van het Woord van God in de samenleving. En dat is toch wel van heel andere orde dan dat de overheid zou uitmaken wie in een kerkeraad hun ambt goed verrichten.

Openheid tot dienstbetoon

De discussienota *Openheid tot dienstbetoon* die het Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband eind september 1992 publiceerde, gaat het verst in zijn argumentatie voor een openstelling van gereformeerde organisaties.

De nota neemt een voorschot op een bredere studie, die nog verricht moet worden, naar verleden en toekomst van gereformeerde organisaties. Pas na een breed historisch en systematisch onderzoek naar de motieven en vormgeving van de christelijke organisatie in binnen- en buitenland zal het beleid definitief bepaald worden.

Dat lijkt een prima zaak. De vraag is alleen: moet deze studie een onderbouwing worden van een standpunt dat feitelijk nu al is bepaald? Dat kan toch de bedoeling niet zijn. En zou het GSEV er niet goed aan doen over de vragen in geding samen met anderen na te denken en niet een weg uit te stippelen zonder samenwerking binnen de broederschap? De zaak is breder beraad waard!

Schepen op het strand

Ook zonder dat de historische studie beschikbaar is, valt nu al een en ander van de geschiedenis te leren. Namelijk dit, dat een beweging **van** een strak naar een ruimer standpunt gevaren in zich bergt. Er liggen diverse schepen op het strand die een baken in 7ee kunnen zijn.

Omstreeks 1920 had de *Nederlandse Christelijke Studenten Vereniging* invloed in de Gereformeerde Kerken. Zij wilde ruimer opereren dan binnen gereformeerde kaders. Veel mensen die zich daar lieten vormen, kwamen in het Hersteld Verband en in de Oecumenische Beweging terecht.

Rond 1950 was er een *Werkgemeenschap van Gereformeerde Jongeren (WGJ)* in de synodaal Gereformeerde Kerken. Ook hier was verzet tegen de gereformeerde belijndheid en een streven naar openheid naar anderen. Volgens *Dekker* in zijn *De stille revolutie* zijn de gedachten van *Thijs Booij* (voorman van deze WGJ) uiteindelijk bepalend geworden voor de stille omwenteling die deze kerken ver van het gereformeerde spoor heeft gebracht.

In de jaren zestig was er binnen de **vrijgemaakte** Gereformeerde Kerken een *Open Brief*, die vragen stelde over het historisch fundament van de kerken.

In samenhang met deze gedachten werden de studenten-*verenigingen* in Groningen en Amsterdam opengesteld, waarna daar nieuwe kerkgebonden verenigingen werden opgezet. Resultaat van deze ontwikkelingen **was**, dat de sporen gingen wijken, ook kerkelijk, en dat je niet eens meer kunt zeggen, dat mensen nu op verschillende wegen gaan, want velen lopen helemaal niet meer op zo'n weg; ze zijn ernstig verdwaald.

Heeft het GSEV zo v r gaande bedoelingen? Beslist niet, **maar** we doen er allemaal wijs aan ons door deze bakens in zee te laten waarschuwen, als we er over denken onze koers te gaan verleggen.

Hoe ver wil men gaan?

Het GSEV wil breder opereren dan vroeger. De reikwijdte van de **bedoelingen** lijkt ruimer dan die van het GPV en van het *Nederlands Dagblad*. Hier geen pleidooi voor een voorafgaand gesprek met mensen die willen meewerken maar niet tot de Gereformeerde Kerken behoren.

De onderbouwing van het standpunt van het GSEV lijkt mij echter een bredere geldigheid te hebben **dan** voor deze organisatie alleen. Is ze niet ook van toepassing voor andere gereformeerde organisaties?

En waarom wordt hier het onderscheid in soortelijk gewicht **van** de diverse gereformeerde activiteiten niet in beeld gebracht?

Hebben de aangevoerde argumenten ook betekenis voor ons handelen op het kerkelijk vlak?

Duidelijkheid gewenst!

Wat wil liet GSEV precies? Aansluiten bij het verleden gecombineerd met een in rekening **brengen** van de eisen die het heden stelt? Of wil het eigenlijk afscheid nemen **van** ons verleden? En dat met een feitelijke veroordeling daarvan, omdat de nu aangevoerde motieven eigenlijk ook destijds hadden moeten gelden? Helderheid hierover is gewenst.

Ook doet het GSEV er goed aan een nadere **verklaring** en **afgrenzing** te geven van gedachten als zou kosmopolitisme nieuwe openheid brengen (18) en erkenning van verschillen in **kerkelijke** en confessionele situaties elders gevolgen moeten hebben voor Nederlandse verhoudingen (27). Soortgelijke gedachten kwamen we tegen in de *Open Brief*; het GSEV bedoelt dit niet, **maar moet** toch wel duidelijk maken wat het **dan** wel wil **zeggen** met dit soort opmerkingen.

En als gezegd wordt, dat het **hart** van het Christen-zijn is, dat we behoren tot Jezus Christus, wat de kern is van de Bijbel en van ons confessioneel spreken (26, 27), dan lijkt hier een **tegenstelling** te komen die we nadrukkelijk hebben verworpen in de zestiger jaren.

Hier liggen diep-ingrijpende vragen, **waarvoor** we in de kerk steeds opnieuw komen te **staan** en waar we met de **beste** bedoelingen zo maar een verkeerde weg kunnen inslaan.

Daarom: verder nadenken is hard nodig, omdat hier beslist meer duidelijkheid geschapen moet worden.

Probleemstellingen dilemma's

'Schilder heeft ons weliswaar het **normatieve** woord voorgehouden, dat de (kerkelijke) **gescheidenheid** niet mag – voor het aangezicht van God. Maar het is aan ons om na te denken over de vraag, hoe je in de (lange) periode tussen vandaag en de dag van die geboden hereniging omgaat met die feitelijke gescheidenheid in de praktijk van het christelijk leven.

Wat kun Je w l en **wat** moet je (nog) niet met elkaar doen? Is de geboden kerkelijke eendracht louter en alleen uitgangspunt of kan zij ook stimulerende doelstelling **van** christelijke **samenwerking** zijn?"

In deze woorden van C. Trimp in zijn artikel *Wat doen wij met de winst?* in dit blad (jaargang 66/45 van 24 augustus 1991) wordt het probleem waarvoor we staan helder gesteld.

In het denken van de doorgaande reformatie hebben we twee dingen nodig geacht voor echt christelijke actie in de rainenleving: binding aan de gereformeerde belijdenis en binding aan de Gereformeerde Kerken. Beide elementen zagen we als met elkaar nauw verweven: de belijdenis spreekt ook over de kerk en de gereformeerde prediking bindt ons dynamisch aan de belijdenis. En daarbij gaat het niet in de **eerste** plaats om de vraag met wie je wel of niet kunt **samenwerken**, maar om het gereformeerd karakter van dat werk zelf, om nog eens '**Het vuur blijft branden**' te citeren.

Vandaag wordt door meer dan   n een ontkoppeling aan de belijdenis en de binding aan de Gereformeerde Kerken mogelijk geacht en bepleit. De een gaat daarin verder dan de ander. Je openheid kan beperkter of ruimer zijn. Velen die wel voor meer openheid van gereformeerde organisaties voelen, beseffen de verwevenheid van belijdenis en kerk wel. Ook zij horen we geluiden dat we gauw te ver kunnen gaan of dat er gemakkelijk een fout gemaakt kan worden.

Aandachtspunten

Als we de mogelijkheden voor christelijke samenwerking van de grond af doordenken, moeten we de volgende vragen onder ogen zien:

* In veel situaties treden we op loc van enig georganiseerd verband; wanneer is het **gewenst** of **nodig** je te organiseren?

* Als een organisatie nodig is, is die dan vooral intern gericht (bijvoorbeeld op bezinning of **toerusting**) of heeft zij de bedoeling extern te werken (en invloed op de omgeving uit te oefenen)?

* Is het doel van de organisatie **van** zakelijke aard, of min of meer principieel, of sterk principieel **bepaald**?

* Beperkt het samengaan van de georganiseerden zich tot bepaalde punten of is het breed en diepgaand?

* **Betreffen** de zaken **waarom** het gaat, de **buitenkant** van ons leven of raken ze de diepste overtuigingen **van** ons **hart**?

* **Wanneer** kunnen we samenwerken in een algemeen ka-

der, wanneer is een samenwerking gewenst waarbij je uitgaat van bepaalde christelijke principes, en wanneer is een gereformeerd samenwerkingsverband nodig?

* Als georganiseerd christelijk optreden gewenst of nodig is, ligt daar dan een taak voor de kerk als instituut (het hervormde model) of is het de taak van de gelovige kerkleden, die daartoe door de prediking van de kerk worden gestimuleerd en bekwaamd (het gereformeerde model)?

Samenwerken en echte gemeenschap

In dit verband is nuttig het verschil tussen koinonia en sunousia, zoals K. Schilder daarover schreef in *Christus en cultuur*. Koinonia betekent echte geestelijke gemeenschap, tot stand gebracht door de Geest van G d. Ten diepste een geloofsgemeenschap, waar we, in een hartelijke verbondenheid aan dezelfde motieven, streven naar gelijke belangen in eenzelfde geloof en hoop en liefde.

Naast deze kninonia, deze geloofsgemeenschap, die we slechts met een deel van de mensen hebben, kennen we ook nog een sunousia, een samen-zijn-zonder-meer. Dat hebben we met alle mensen met wie we samen teven en samen werken in de wereld van God.

Douma maakte in zijn *Vrede in de maatschappij* het onderscheid christelijke vrede en burgerlijke vrede. De eerste is diep en hemels, de tweede is meer oppervlakkig en beperkt zich tot de aardse verhoudingen vandaag.

God houdt om Christus de wereld in stand. Gelovigen en ongelovigen moeten hun bijdrage leveren aan de instandhouding en ontplooiing van de samenleving. De christen zal daar remmend, kritisch en sanerend bezig moeten zijn samen met mensen met wie hij niet de diepe vrede deelt die de verlossing van Christus schenkt.

Is dit onderscheid ook vruchtbaar voor onze vragen met betrekking tot samenwerking?

Voor de beantwoording van de vraag of gereformeerde actie en organisatie gewenst of nodig is, zullen we de diverse factoren moeten wegen. Die weging kan verschillend uitvallen, omdat ook de acties op uiteenlopende terreinen niet alle hetzelfde soortelijk gewicht hebben.

In het algemeen kunnen we stellen: hoe dichter bij het hart, hoe nauwer het luistert. Bij onderwijs en vorming, toerusting en bezinning op onze roeping op allerlei levensterreinen komt het er meer op aan dan bij een meer praktische zaak als een vereniging voor gezinszorg, de VBOK of de ZOA.

Mogelijke keuzen

Als we de mogelijkheden van samenwerking eens op een rijtje zetten, krijgen we deze reeks:

1. We organiseren ons kerkelijk gereformeerd: we binden ons aan de gereformeerde belijdenis en aan de Gereformeerde Kerken: we werken in een brede hartelijke verbondenheid en diepe eenheid die we ook aan de avondmaalstafel beleven.

2. We organiseren ons confessioneel gereformeerd we binden ons aan de gereformeerde belijdenis (en eventueel vergewissen we ons er van of anderen die met ons willen samenwerken op die basis, die belijdenis even serieus ne-

men als wij}. maar vinden kerkelijke eenheid geen (strikte) voorwaarde voor samenwerken: we verbreden de kring tot de orthodox-gereformeerden in andere kerken, maar bevindelijk gereformeerden en modern gereformeerden blijven buiten ons vizier; we werken in een geestelijke verbondenheid, waarin de pijn van de kerkelijke verdeeldheid zich blijft laten voelen.

3. We organiseren ons meer algemeen christelijk: de kerkkeuze is geen punt meer, hooguit vragen we een zekere meelevende betrokkenheid bij een (protestantse) kerk: instemming met de gereformeerde belijdenis vragen we niet, daar zelfs instemming met de Apostolische Geloofsbelijdenis vaak al te veel gevraagd is voor verschillende deelnemers; we formuleren als uitgangspunt voor onze samenwerking enige bijbelse of uit de Bijbel afgeleide principes; we werken in een veel magerdere verbondenheid, waardoor de samenwerking ook kouder wordt.

4. We organiseren ons met anderen zonder de vraag te stellen of zij wel Christen willen heten; wat ons verenigt zijn de christelijke en humanistische waarden van onze westerse cultuur; we vragen niet waar iedere deelnemer zijn inspiratie vandaan haalt of wat de precieze inhoud daarvan is; wat ons samenbindt, is meer het doel van onze actie dan eenheid van motieven en geestelijke verbondenheid.

5. We organiseren ons met anderen op een volstrekt zakelijke wijze in een sfeer van 'moderne algemeenheid'; geestelijke principes en drijfveren zijn niet van belang voor het praktisch samen optreden; je godsdienstige overtuigingen kunnen gerespecteerd worden, mits je ze niet ook voor anderen laat gelden; de samenwerking is zakelijk zonder enige geestelijke verbondenheid.

Het compromis

Dit is een afdalende reeks, waarin de geestelijke eenheid en principiële belijndheid steeds minder worden. En daarmee ook de warme hartelijke onderlinge verbondenheid, 'Jagen naar macht via samenwerking gaat altijd gepaard met verduistering van de belijdenis die we in deze wereld te verdedigen hebben', lezen we in *'Het vuur blijft branden'*. En van Bavinck leerden we, dat eerste regel bij samenwerking moet zijn, dat onze beginselen er geen schade bij mogen lijden.

Voor de praktijk zul je vaak compromissen moeten sluiten met anderen. Maar voor het bezinnen en het bepalen van een eigen standpunt is een compromis niet geboden. Voor het uitdragen in sommige gevallen wel. Maar dan onder duidelijke randvoorwaarden. En dan niet alleen met mensen die ook confessioneel willen denken, al zijn we kerkelijk gescheiden, maar evenzeer met anderen die we op bepaalde punten als medestanders tegenkomen.

In alle gevallen moet je nauwkeurig nagaan, of je eigen standpunt in die smallere of bredere samenwerking voldoende tot zijn recht kan komen, of dat het wellicht dreigt onder te sneeuwen. Dat luistert nauw.

Maar het feit, dat er in de praktijk van deze wereld compromissen nodig zijn, hoeft helemaal geen bezwaar te

vormen tegen het in stand houden van een kerkgebonden gereformeerde organisatie.

Weging

Voor samenwerking kozen we tot nu toe, waar dat mogelijk was, voor model 1. Wanneer nu gepleit wordt voor een overstap op model 2, dringen zich een aantal vragen op.

Staan we niet meer achten de principiële basis voor het eerste model? Is deze basis te hoog gegrepen, te idealistisch, te zeer bepaald door de theologie van Schilden?

Of zijn het praktische overwegingen die ons leiden? Moeten we terwille van meer zakelijke motieven wat water bij de principiële wijn doen? Welke feitelijke effecten beogen we dan precies? En hebben we ook oog voor effecten die zich onbedoeld kunnen voordoen?

We kunnen op grond van de onderscheidingen van Bavinck of van een rekening houden met een verschillend soortelijk gewicht hij bepaalde activiteiten kiezen voor model 2 of 3. Zou die keus ook kunnen doorwerken naar andere sectoren? Omdat de mening postvat, dat de kerkkeus of de gereformeerde belijdenis toch niet altijd zo belangrijk is? Dan zou een keuze voor een praktisch politiek optreden in bepaalde situaties wel eens met zich mee kunnen brengen, dat de balken onder het schoollokaal van een kerkelijk gereformeerde school van onderen worden doorgezaagd!

En meer praktisch: kan dezelfde gereformeerde broeder het maken, om als lid van het GSEV een Gereformeerde Bonder ruimhartig als meedenker te accepteren, maar als bestuurslid van de plaatselijke GPV eerst nog eens duchtig met hem door te praten over wat zijn instemming met de confessie betekent, terwijl hij hem niet accepteert als lid van de gereformeerde schoolvereniging nadat zijn kinderen bij wijze van uitzondering op school zijn toegelaten?

Grote voorzichtigheid geboden

Terwijl om ons heen de afval toeneemt, moeten we toestemmen dat God toch velen vasthoudt, in de Nederlandse Hervormde Kerk en de synodaal Gereformeerde Kerken, in de Nederlands Gereformeerde en Christelijke Gereformeerde Kerken.

Is het mogelijk op bepaalde gebieden een samenwerking met deze gelovigen op te zetten, zonder daarmee de motieven van het grote belang van een trouwe kerkvergadering en van een hartelijke confessionele binding te kort te doen? Zo ja, hoe wordt de aard van deze samenwerking dan precies?

We moeten er heel nauwgezet voor waken, dat erkenning van het werk van de Heilige Geest buiten de Gereformeerde Kerken, ons niet principieel of feitelijk brengt tot een relativisering van de kerkkeus. Bij die keuze gaat het immers ten diepste om de vraag: vergaderen wij met Christus mee, honoreren we de criteria die onze belijdenis op basis van de Bijbel formuleerde?

Ook als we buiten het verband van de Gereformeerde Kerken (plaatselijk) trouwe kerken ontwaren, moet in ons denken en spreken liefde en aandacht voor de Gerefor-

meerde Kerken voorop staan. In die kerken worden we voortdurend door God gebonden aan zijn Woord, en hierdoor worden we bij Hem en zijn dienst gehouden. We mogen dan ook blij zijn dat we niet behoren tot een kerkverband waar dat structureel niet gewaarborgd is.

Gereformeerde actie en organisatie blijft op verschillende gebieden ook in de huidige constellatie zeer gewenst en nodig.

Openstelling van deze organisaties met gelijktijdige handhaving van de sterk principiële oogmerken, zal moeilijk te combineren zijn met een honorering van de 'oude' motieven van het grote belang van de kerkvergadering en van een hartelijke confessionele binding.

Daarom moet gevreesd worden, dat loslating van de kerkgebondenheid van de gereformeerde organisaties ook ten gevolge zal hebben, dat de kwaliteit van de christelijke bezinning en actie wordt aangetast.

Bezieling

Wc kennen nu al jaren kerkgehonden gereformeerde organisaties. Ze zijn opgericht vanuit een sterk geloofsélan. Als de organisaties dan gaan dl-aaien, kan makkelijk een zekere formalisering en verzakelijking optreden. Maar als het goed is, brandt daaronder nog steeds hetzelfde vuur.

Van prof. Greijdanus leerden we, dat de kerk van de WERE voor ons het belangrijkste op aarde moet zijn. Wij zijn geen lid van een vrijgemaakte Gereformeerde Kerk, omdat je toch ergens bij moet horen. Wij weten, dat Christus bezig is zijn kerk te vergaderen en dat het voor iedere gelovige er op aan komt of hij daarin achter Christus aan gaat. Wij geloven dat Christus zijn kerk vergadert in de bedding van de Gereformeerde Kerken in Nederland. En daarom zeggen we tegen anderen, die hetzelfde kostbare geloof hebben ontvangen als wij: kom ga met ons.

Want in en dank zij de kerk en haar prediking wordt ons geloof gevoed en versterkt. Het groeit en is steeds meer een diepe vreugde. In en door de kerk ervaren we nu al veel heil, wat een grote meerwaarde geeft ook aan ons aardse leven. Gereformeerd-zijn is iets om blij mee te zijn, beseffen we telkens weer. Want vanuit gereformeerde overtuiging mogen we het zo zien, dat ons hele leven godsdienst is. Alles staat in de lichtglans van het Koninkrijk van God. En al ons doen en laten mag dienst in dat Koninkrijk zijn. Vanuit die volle rijkdom mogen we leven en werken. Ook in allerlei verbanden in de samenleving.

Zo is ons hart gegrepen voor een breed dienen van God. In die hartelijke gegrepenheid en met een diepe emotionele betrokkenheid werkten wij ook samen in allerlei gereformeerde organisaties.

Het zou naar mijn stellige overtuiging een ernstige verarming en vershraling zijn als we dit niet meer overeënd hielden.

Laat het vuur bij ons blijven branden en wel zo aanstekelijk, dat ook onze kinderen daarvoor gewonnen worden en zich met bezieling daarvoor inzetten.

G.J. van Middelkoop

NAAST WOORDVERKONDIGING OOK DAADVERKONDIGING?

N.a.v.: 'Leren hoe hij wand'len moet'

Er is een nieuwe reeks gestart. Een reeks uitgaven voor bezinning binnen de gereformeerde zending. De reeks heet *Zending dichterbij* en het eerste deeltje draagt de titel 'Leren hoe hij wand'len moet'. Het handelt over woord en daad in de zending. Daarmee heeft de reeks een goed begin gemaakt want dit is een belangrijk onderwerp. Zes schrijvers hebben een bijdrage geleverd. De redactiesecretaris zegt dat iedere auteur zijn eigen gedachtengang ontwikkelt en dat er daardoor duidelijke accentverschillen te voorschijn komen. Dit verlevendigt de discussie (9). Dit zal betekenen dat de lezers van het boek uitgenodigd worden om met de schrijvers in discussie te gaan. Want in de bundel vindt geen discussie tussen de schrijvers onderling plaats. Omdat er een veelheid van standpunten wordt ontvouwd, moet de lezer kiezen. Wie spreekt er nu het juiste woord over de verhouding van woord en daad in de zending? Vanuit welke visie moet je werken? De bundel levert er wel vier. Dat vraagt om discussie en om een conclusie.

Hoezeer er in gereformeerde kring met deze vragen geworsteld wordt, kan blijken uit het verslag van het symposium dat de vereniging 'De Verre Naasten' onlangs organiseerde (Tot aan de einden der aarde, november 1992).

De eerste twee artikelen geven een inventarisatie van Schriftgegevens. Prof. dr. B.J. Oosterhoff schrijft over 'Woord en daad in het Oude Testament'. Drs. W. van Heest over 'Woord en daad in het Nieuwe Testament'. Zij komen tot verschillende conclusies. Maar dat is niet omdat het Oude Testament iets anders zou leren dan het Nieuwe Testament. Het verschil wordt veroorzaakt door de uitleg die de schrijvers aan de Schriftplaatsen geven. Ik meen dat de eerste twee artikelen in dit boek de belangrijkste zijn, om tot een goed standpunt over de verhouding van woord en daad te komen.

De artikelen zijn ongelijksoortig. Ds. J. van Amstel bespreekt heel kort dat wat de gereformeerde belijdenis zegt over woord en daad. Hij laat zien hoezeer volgens de belijdenis rechtvaardiging en heiliging op elkaar betrokken zijn. Dr. L. Westland geeft een artikel, dat luidt: 'De eenheid van zending in woord en daad'. Het bevat een theoretisch en een praktisch deel. Zijn visie komt overeen met die van prof. Oosterhoff. Verder reikt hij een aantal werkvormen aan voor evangelisatie en hulpverlening. Deze

twee artikelen zal ik niet bespreken. Dat doe ik wel met de artikelen van wijlen drs. M.K. Drost en dr. L.J. Joosse. Ik wil proberen de vier visies te beschrijven en in een model weer te geven. Mijn eigen conclusie is dat het tweede model, geboden door drs. Van Heest, de voorkeur verdient.

1. Prof. Oosterhoff spreekt uitdrukkelijk over woordverkondiging en daadverkondiging. Beide zijn gefundeerd in het evangelie en beide hebben het heil van de mens als opdracht. Het gaat hier niet om twee afzonderlijke taken, die los van elkaar georganiseerd moeten worden. Het gaat om één zaak met twee kanten.

Aan prof. Oosterhoff is de vraag gesteld of het Hebreeuwse woord 'dabar' dat zowel 'woord' als 'daad' kan betekenen, voor ons al niet een aanwijzing vormt dat er eenheid moet zijn in woord en daad. Hij beantwoordt die vraag ontkennend. Dat het woord 'dabar' nu eens met 'woord' en een andere keer met 'daad' moet worden vertaald, hangt af van het verband, waarin het wordt gebruikt (13). Het is volgens hem niet waarschijnlijk dat er één grondbetekenis is, waarvan de beide betekenissen zijn afgeleid. Dat het ene woord die twee betekenissen kan hebben hangt eerder samen met wat volgens oude opvatting het karakter van het woord is (16). Het gesproken of geschreven woord is iets waar kracht van uitgaat. Achter woorden staat de levende persoon die ze uitspreekt. Daarom zijn woorden machtig. En geen woord is zo machtig als het Woord van God.

Aparte aandacht wijdt Oosterhoff aan daden die door het woord tot stand komen of er bij horen (18, 19). Door het woord kunnen beloften worden gedaan, bij de woorden kunnen symbolische handelingen heren. Als de Here Jezus het Woord van het Koninkrijk verkondigt, verricht Hij ook daden die daarbij passen. Zo komt er tweërlei verkondiging tot stand: Woordverkondiging en daadverkondiging. En ze gaan uit van dezelfde Christus.

In het artikel van prof. Oosterhoff zitten twee belangrijke elementen. Hij toont aan dat je niet vanuit de betekenissen van het Hebreeuwse woord 'dabar' kunt concluderen tot de eenheid van woord en daad. Maar op andere gronden komt hij wél tot die conclusie. Woordverkondiging en daadverkondiging in de zending zijn één, ze moeten in

de praktijk ook zo functioneren en organisatorisch moeten ze verbonden zijn. In beide gevallen gaat het om ambtelijke dienst (23). In beide gevallen verricht men de dienst in verbondenheid aan Jezus Christus. De diaken behoort ten volle een plaats in de kerkeraad te hebben. Zij die gaan werken in de medische dienst behoren te worden uitgezonden in een samenkomst van de gemeente. Het Koninkrijk van God moet verkondigd worden én moet gerepresenteerd worden. 'Woord- en daadverkondiging zijn één als opdracht van Jezus Christus tot verkondiging en representatie van zijn Koninkrijk tot geestelijk en lichamelijk heil van de mens' (21, 22).

Het model dat prof. Oosterhoff schetst is kort samengevat dit: *Woord en daad horen bij elkaar, zijn even belangrijk en beide behoren tot de zendingsopdracht van de kerk.*

De onontwijkbare vraag is echter: Kan dit model niet leiden tot de opvatting dat het lichamelijk heil van de mens even belangrijk is als het geestelijk heil? Doen wij zo wel recht aan het woord van de Here Jezus: 'Weest niet bevreesd voor hen die wel het lichaam doden maar de ziel niet kunnen doden. Weest veeleer bevreesd voor Hem die beide, ziel en lichaam kan verderven in de hel' (Matth. 10 : 28)?

2. Drs. W. van Heest tekent een ander model, in zijn artikel laat hij zien dat onze woorden en daden nooit gelijkgesteld mogen worden aan de woorden en daden van de Here Jezus. De macht, die zich openbaart in Jezus' woorden en daden is de goddelijke volmacht, die rust in zijn persoon (28). Na zijn opwekking uit de doden en zijn verhoging aan Gods rechterhand gaat Christus door met het doen en leren waarmee Hij tijdens zijn lichamelijk verblijf op aarde begonnen is (Hand. 1 : 1) (35). De apostelen doen 'tekenen en wonderen'. Dat is in het Oude Testament een staande uitdrukking voor de wonderen die de Here heeft gedaan voor zijn volk bij de uittocht uit Egypte. In het Nieuwe Testament wordt de term gebruikt voor de daden van God, die Hij verrichtte toen Hij zijn Zoon zond tot verlossing uit de slavernij van de zonde. De tekenen dienen om Jezus aan te wijzen als de door God gezondene. Ze wijzen ook de apostelen aan, die door Hem gezonden zijn. Deze tekenen moeten door ons niet herhaald of nagebootst worden maar gepredikt en geloofd (36).

Van Heest noteert dat in het boek Handelingen betrekkelijk weinig gesproken wordt over het aardse optreden van Jezus. 'Dat hangt ongetwijfeld samen met het feit dat Lucas in zijn eerste boek de woorden en daden van Jezus voor zijn verheerlijking heeft beschreven. Het boek Handelingen staat niet op zichzelf. Het wil als één geheel gelezen met het Evangelie naar Lucas' (40). Over Paulus' brieven schrijft hij: 'Paulus' brieven bevatten niet zijn missionaire, grondleggende prediking. Het zijn gelegenheidsgeschriften, die ingaan op bepaalde situaties. Ze willen in die specifieke omstandigheden leiding geven, vermaning, vertroosting bieden. Alleen als dat nodig blijkt, herhaalt Paulus de historische overlevering; zo onder an-

deren die van de instelling van het Avondmaal, die aangaande de opstanding van Christus in 1 Kor. 11; 1 Kor. 15' (42). Van Heest leert ons met zulke waarnemingen dat men niet gemakkelijk vanuit een bepaalde schriftplaats moet concluderen, dat het alleen maar om het woord gaat, of alleen maar om de daad. Veel aandacht schenkt hij er aan dat ook in de brieven van Paulus de persoon Jezus als uniek wordt getekend. Het unieke komt hierin uit dat zijn handelen en dat van God volkomen als één geheel beschouwd worden (44). Door de aanduiding 'Here' wordt Jezus Christus op één lijn gesteld met God. Dat blijkt het duidelijkst waar Oudtestamentische teksten, die op de God van Israël betrekking hebben, zonder meer op Jezus Christus worden toegepast (45). Paulus maakt ook geen onderscheid tussen de verhoogde Jezus en Jezus in zijn vernedering. Zowel in de ene als in de andere 'staat' is Hij dezelfde Here (46).

Van Heest formuleert belangrijke conclusies uit dat wat het Nieuwe Testament zegt over de woorden en daden van Jezus (50-52). Nu ik uit zijn artikel al het één en ander heb genoemd wil ik me beperken tot een paar ervan.

'5. Allen die in Hem geloven en zijn naam voor de mensen belijden worden *behouden* van de toorn en het oordeel van God en delen in de volheid van het heil, door Jezus voor zondaren verworven. Die *allen*, die *alleen*. (...)

8. Als dit belijden niet beleefd en/of niet gehandhaafd wordt, *verwordt de kerk* of tot een versteende instelling of tot een genootschap tot het voldoen van religieuze behoeften of tot een sociale, mogelijk zelfs revolutionaire actiegroep. De gevolgen zijn desastreus want:

a. de plaats van het *geloof* wordt ingenomen door de menselijke *moraal*.

b. al naar de geldende mode verwordt de *zending* dan of tot een *humanitaire* bezigheid tot opheffing van minder ontwikkelden of tot een al dan niet revolutionaire *bevrijdingsbeweging* van onderdrukten of tot een *beweging op zoek naar waarheid* en heil samen met anders-gelovigen.

c. van een *nood*, die opgelegd is, 1 Kor. 9 : 16, en van het *gezag van Christus* zijn om in zijn naam te vragen: "Laat u met God verzoenen", 2 Kor. 5 : 20, is dan *geen sprake* meer. Het heil wordt beperkt tot *aards* heil, omdat het niet gezien, en beleefd wordt als het herstel van de relatie met God, die tevens het herstel van de tussenmenselijke relaties waarborgt.

9. Van beslissende betekenis is het aanvaarden van het *gezag van de Heilige Schrift*, het Woord van God, dat Jezus Christus tot middelpunt heeft. (...)

Pas in het laatste gedeelte van zijn artikel schrijft Van Heest over het eigenlijke onderwerp, namelijk de verhouding van woord en daad van mensen. Maar het eerste gedeelte over de Here Jezus en zijn woorden en daden is daarvoor van fundamentele betekenis. Bij mensen is er zo vaak sprake van een tegenstelling tussen hun woorden en hun daden. Bij de Here Jezus nooit. Soms wordt die tegenstelling opzettelijk aangebracht, soms niet. Maar de achtergrond van de tegenstelling tussen woord en daad bij de mensen is altijd het werk van de satan. Het Nieuwe

Testament wijst dat herhaaldelijk aan (54, 55). Door het vernieuwende werk van de verheerlijkte Jezus door zijn Geest ontvangen allen die in Hem geloven een nieuw leven, waarin de tegenstelling tussen woord en daad wordt overwonnen (56). Mensen zijn geroepen God en naaste lief te hebben. De liefde tot God is begrepen in het geloof (56). Liefde tot de naaste blijkt in overeenstemming tussen woord en daad (57). Het doel van het nieuwe leven is: te dienen in het raadsplan van God en Hem de eer te geven (59).

Ook aan het slot van dit tweede gedeelte, over woord en daad van mensen, formuleert Van Heest een aantal conclusies.

Hij zegt dat wonrden en daden nooit los van elkaar gemaakt kunnen worden en dat ile woorden door de daden al dan niet bevestigd warden. Hij schrijft ook:

'3. De daad zonder het woord zegt niet wat haar bron, haar *motief* is; het niet noemen van de naam van Jezus berooft Hem van zijn eer en is. hoe goed de daden ook bedoeld zijn, door het verzwijgen van zijn naam in feite liefdeloos jegens de naaste, die Hem (nog) niet kent.

4. In navolging van het optreden van Jezus mogen onze goede *daden* soms voorop gaan, mits zij gevolgd worden door onze wonrden die spreken over Hem, "Wiens maaksel wij zijn, in **Christus** Jezus geschapen om goede werken te doen, die God tevoren bereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen", Ef. 2 : 10.

5. In de prediking in de kerk en in de zending dient niet alleen aan het werk van Christus als *Verlosser* van ons leven volop aandacht gegeven te worden. maar ook aan zijn werk als *Vernieuwer* van ons leven.

6. Tussen *zending*, *evangelisatie* en *hulpverlening* dient een *nauwe* hand te bestaan teneinde gestalte te kunnen geven aan de eenheid van woord en daad van de kerk, op Christus' bevel uitgaande om het evangelie te verkondigen in de wereld.

7. De taak van de zending, evangelisatie en hulpverlening beperkt zich niet alleen tot het voorzien in de geestelijke en lichamelijke noden van hen, die geen helper hebben. Zij omvat ook het leren onderhouden van hetgeen Christus ons geboden heeft op het gebied van de *onderlinge* gemeenschap en dienst van hen op wier lichamelijke en geestelijke noden wordt ingegaan. Ook daarom horen woord en daad. zending. evangelisatie en hulpverlening samen te gaan' (60).

Als we het artikel van Van Heest samenvatten ontstaat liet volgende model:

Woord en daad behoren hij elkaar, het Woord is het belangrijkste, want het Woord verkondigt wie Christus is en het Woord onderwijst de daad; beide zijn opdrachten voor de kerk.

3. Het artikel van ds. Drost luidt 'Woord en daad in de huidige missiologie'. Dit is de rede. die ds. Drost heeft uitgesproken bij de aanvaarding van zijn lectoraat in Kampen op 5 april 1979. De tekst is voor publicatie gereed gemaakt door dr. L.J. Joosse. Wet is een mooie bijdrage aan

deze bundel. Niet alleen gezien de inhoud van de rede maar ook omdat ds. Drost, de man van Mesoz.cn 'De Verre Naasten', altijd met grote klem heeft geleerd dat de taak van de kerk de verkondiging van de Christus is.

Een belangrijk element in zijn rede is, dat hij de lijn laat zien tussen de gedachte van de 7gn. functionele ecclesiologie en de zgn. *functionele christologie* (75, 76). Het laatste wil zeggen dat men eenzijdig de menselijkheid van Christus beklemtoont. De vraag naar de nieuwe mens wordt beantwoord met een verwijzing naar de menselijkheid van Christus. Bij deze gedachtengang wordt het werk van de Heilige Geest, door Christus gegeven, ontkend. En bij deze gedachtengang is de kerk niet het resultaat van het werk van Christus door zijn Geest maar een voorhoede van de nieuwe mensheid, die in navolging van Jezus van Nazareth laat zien hoe de mens moet leven.

Drost signaleert dat men in de moderne missiologie zich eigenlijk niet eens de vraag stelt of de daad ook werkelijk tot de directe zendingsopdracht van de kerk behoort (69). Daar gaat men gewoon van uit. Tegelijk legt ds. Drost uit dat veel kritiek op uitsluitend verbale proclamatie verklaard kan worden uit de versmalling van de bijbelse boodschap bij de piëtistische zending (75).

De missiologische ontwikkelingen in de Gereformeerde Kerken worden weergegeven. Drost beschrijft waarom de Generale Synode in 1930 besloot 'niet roe te treden tot de Nederlandse Zendingsraad'. Deze was immers aangesloten bij de Internationale Zendingsraad, die onder invloed stond van de moderne theologie. Deze theologie, zo stelde het rapport aan de synode van 1930, propageert sociale verbetering als hoofddoel van de zending (66). In 1930 wees men af de gedachte die toen gepresenteerd werd als die van de 'comprehensive approach'. Deze stelt dat de zendingsarbeid de gehele mens moet dienen in elk aspect van zijn leven. Zending omvat zowel evangelieprediking als onderwijs, medische verzorging en sociaal-economische hulpverlening (66, 67). Drost betreurt het dat J.H. Ravinck, ook al neemt hij in zijn definitie van zending de daad niet op als tweede taak, toch is gaan spreken over de zending en haar (neven)diensten (78). Ook enige synoden na de Vrijmaking komen aan de orde. De Generale Synode van 1948 bespreekt de 'comprehensive approach'. God gaf de kerk de opdracht om het Woord te verkondigen, maar in Gods Woord is niet te vinden dat aan de kerk de opdracht is gegeven om een programma voor vernieuwing van het leven te ontvouwen. De kerk heeft wel de taak 'het ambt aller gelovigen op te roepen elkaars noden te lenigen. Maar de kerk organisere geen hospitalen...', aldus het rapport aan de synode van 1948. In een rapport aan de synode van 1951 werd het nader uitgewerkt. Ds. Drost sluit zich bij de lijn van deze rapporten aan maar stelt wel met nadruk dat de zendingsprediking de thetische opdracht heeft het verlossende evangelie van Jezus Christus voor het gehele leven te verkondigen (79). Hier keert hij zich metterdaad tegen piëtistische versmalling.

Het model dat zou kunnen dienen als samenvatting van

het bovenstaande is het volgende:

Woord en daad horen bij elkaar in het leven van de christenen; het Woord is het belangrijkste want het Woord leert wie Christus is en het Woord onderwijst de daad; alleen de Woordverkondiging is taak van de kerk; daden van hulpverlening moeten georganiseerd worden door verenigingen van christenen.

In de Gereformeerde Kerken is het hulpverleningswerk, volgens bovenstaand model, georganiseerd door verenigingen van christenen, door 'het ambt van alle gelovigen', en niet opgenomen door de kerk zelf.

In de laatste jaren wordt over deze zaak opnieuw gediscussieerd. Zo is voorgesteld het werk van de diakenen en dat van de vereniging 'De Verre Naasten' veel meer op elkaar te betrekken.

Misschien moeten wij op een bepaalde manier terugkeren tot de afgewezen opvatting over de hoofddienst en de nevendiensten. De hoofddienst, de verkondiging, is het eigenlijke zendingswerk. Maar de hulpverlening behoort ook tot de opdracht van de kerk. Bedacht moet worden dat in de Gereformeerde Kerken men niet pas over een brede taakopvatting van de kerk ging spreken toen van elders de gedachte van de 'comprehensive approach' werd ingevoerd. De Gereformeerde Kerken hebben reeds bij de Vereniging van 1892 voor deze opvatting gekozen. Dat gebeurde niet omdat men taakverbreding wilde maar juist omdat men de zendingsarbeid wilde toespitsen op de evangelieverkondiging. Voor de Vereniging huldigde men namelijk in de Afgescheiden Kerken de opvatting dat ook medisch werk zonder meer onder zendingswerk viel en ambtelijk georganiseerd moest worden. Op de 'zendingssynode' van 1896 heeft men zich hiertegen afgeschermd door het onderscheid tussen hoofddienst en hulpdienst in te voeren.

Er dreigt geen gevaar van horizontalisering van het heil als over meerdere diensten van de kerk wordt gesproken en het hulpverleningswerk diakonaal wordt georganiseerd. Het gevaar van horizontalisering komt van de kant van verkeerde prediking. Hoe wordt Christus verkondigd?

Het lijkt me onjuist om de hulpverlening tot onderdeel van de zendingsopdracht te rekenen, zoals Oosterhoff en Westland willen. Dan opent men de deur voor vervlakking in de prediking. Ze is echter wel taak van de kerk.

4. Dr. L.J. Joosse schrijft een artikel met een praktische invalshoek: 'Volgorde van woord en daad, zendingsmethodisch gezien'. Over de problematiek die hij hier beschrijft is in het blad *De Reformatie* een discussie gevoerd door hem en ds. J. Kruidhof (14 december 1991, 1 februari 1992).

Joosse laat zien dat Paulus effectief wil optreden. Hij wil mensen winnen voor Christus. Hij zoekt de mensen daar, waar ze staan voor Gods aangezicht. Daarom moet hij hun leefwereld en gedachtenwereld kennen. Paulus is niet alleen effectief, maar ook zorgvol bezig. Het is een kwestie van barmhartigheid, de ander echt te willen kennen.

Joosse wijst m.n. op 1 Kor. 9 (86).

Bij een verantwoorde aanpak behoort een gefaseerde ontmoeting. Met die fasering hangt de verhouding hulpverlening en verkondiging samen (89). Er zijn drie niveau's in het opbouwen van een duurzame relatie: een affectief, een intellectueel en een spiritueel. Er moet eerst vertrouwen zijn, voordat men verder kan spreken. De mensen willen weten of de christenen ook doen wat ze zeggen. Helpen ze echt, of laten ze mensen in de kou staan? (91)

Hulpverlening is volgens Joosse een onderdeel van zending. Ook hij ziet hier een taak voor diakenen (92).

Je kunt pas de eis van bekering stellen als je weet dat de hoorder heeft begrepen wat je bedoelt. Dit moet in de fase van het intellectuele niveau gebeuren. Pas daarna mag je op een confrontatie aansturen. Die confrontatie moet op verantwoorde wijze zijn voorbereid. Gevraagd moet worden of men wil aanvaarden wat de Schriften leren, maar laat het niet te vroeg gebeuren. Het is de Geest van Christus die bekering werkt. Mensen moeten echter in de ontmoeting verantwoord te werk gaan. Aan een spirituele relatie, een eenheid in geloof, gaat heel wat vooraf.

Ook hier zou ik me aan een model willen wagen. Ik denk dat Joosse zegt:

Woord en daad horen bij elkaar; het Woord is het belangrijkste; de daad moet helpen tot aanvaarden van het Woord; beide zijn een taak voor de zending.

Ik realiseer me dat Joosse niet het gehele probleemveld van woord en daad beschrijft. Hij beschrijft het in het kader van de ontmoeting. Daarbij heb ik een paar vragen.

Terecht stelt Joosse dat men let op de echtheid van de christen. Toch kan soms de echtheid ook op een andere manier blijken dan uit gegeven hulp. Namelijk, als de zendeling of de evangelisatiewerker laat merken dat hij allereerst een boodschap wil overbrengen. Ieder mens moet prioriteiten stellen en ieder mens kan begrijpen dat de ander ze stellen moet. Dat begrijpen ook bewoners van oerwoudgebieden. Zij zijn ook mensen. Juist door te laten merken dat je niet primair helpen wilt in de leniging van een bepaalde nood, maar dat je iets wilt vertellen dat belangrijker is dan die nood, kan je echtheid openbaar worden. Dan toon je ook duidelijk dat je geen 'verborgen agenda' hebt.

Als je deze prioriteit in de zending en evangelisatie voor jezelf duidelijk hebt gesteld, kun je onbevangen omgaan met concrete nood. Als de nood groot is en je hebt de mogelijkheden te helpen, doe het dan, ruim en onbekrompen. Weet je dan geroepen tot die dienst door Christus, die zich ontfermde over mensen in nood.

De kerk moet prioriteiten stellen. Haar mankracht en haar financiën zijn beperkt. Wat is logischer dan dat de kerk zich concentreert op dat wat voor de wereld de eerste prioriteit is: het kennen van de Christus! Wie gelooft dat de wereld Hem nodig heeft, zal zonder moeite deze prioriteitsstelling verdedigen, zowel in de kerk, als daarbuiten.

De concentratie op de Woordverkondiging heeft bovendien dit belangrijke effect, dat de hoorders gewezen worden op hun eigen verantwoordelijkheden. Die hebben ze,

ook al zijn ze nog zo arm. Ze zijn mensen, ze kunnen luisteren, ze worden aangesproken door God, via de mond van de evangelieverkondiger. Die verkondiger mag hen zeggen wat God in Christus voor hen gedaan heeft en wat Hij van hen vraagt. God vraagt meteen al hun inzet voor het evangelie en hun inzet voor elkaar. Zendingswerk mobiliseert de gehele Eevensgemeenschap. Er komen nieuwe mensen die, geleid door de Geest van Christus. God gaan liefhebben en hun naaste als zichzelf. Mensen moeten gemobiliseerd worden, door woorden en door daden, om God te eren en hun plaats in Gods heilsplan te verstaan.

J.A. Boersema

Besproken is: L.J. Joosse (red.), 'Leren hoe hij wand'len moet', Over woord en daad in de zending, Goes 1992.

VERZOEK

In het kader van de voorgenomen uitgave van de *Verzamelde Werken van K. Schilder* heb ik een verzoek aan de lezers.

Het ligt in de bedoeling onder meer twee delen met *correspondentie* uit te geven, te beginnen met de briefwisseling uit de jaren 1941 tot 1952, dus uit de periode voor en na de Vrijmaking van 1944. En vervolgens uit de jaren 1908 tot 1940.

Schilder heeft in deze periode met veel personen, kerken en kerkelijke vergaderingen gecorrespondeerd. Vaak maakte hij een doorslag van wat hij met de typemachine schreef. Maar er zijn ook veel met de hand geschreven brieven en kaarten, die alleen maar bij de ontvangers daarvan aanwezig zijn.

Nu is mijn vraag, of degenen die in het bezit zijn van dergelijke correspondentie, zo vriendelijk willen zijn die mij (in fotokopie) toe te zenden. Het gaat erom een zo breed mogelijk overzicht te geven van de correspondentie die Schilder in deze jaren voerde. Uit het archief blijkt dat deze indrukwekkend veel was. Maar lang niet alles is in zijn archief aanwezig. Vandaar dit verzoek.

De gemaakte kosten worden uiteraard vergoed.

Wilt u ook, indien mogelijk, anderen op dit verzoek attent maken?

Graag te zenden aan:

W.G. de Vries, Izak Osstraat 20,
8017 DA Zwolle, ☎ (038) 66 10 49.

W.G. de Vries

Trouw: een christelijke krant?

Het dagblad *Trouw* viert dit jaar zijn vijftigjarig jubileum. Het ontstond als verzetskrant in de Tweede Wereldoorlog en was nauw verbonden aan de Anti Revolutionaire Partij. In zijn vijftigjarig bestaan heeft het een sterke ontwikkeling doorgemaakt.

Volgens het redactiestatuut van 1982 is het 'een landelijk ochtendblad van protestants-christelijke signatuur, dat zich wil richten tot al degenen die verwantschap voelen met hetgeen in de identiteit van *Trouw* besloten ligt'. Maar volgens Jan Blokker hoeft de krant zich daar niet zoveel van aan te trekken.

'Wat is *Trouw* nu eigenlijk nog voor krant? Een zwartekousen-krant, vermoeden flink wat niet-lezers. Kom nou, *Trouw* kan helemaal geen aanspraak maken op het predikaat "christelijk dagblad", oordelen orthodox-protestantse vakbroeders.'

Met deze woorden start een breed artikel in de jubileumbijlage van zaterdag 30 januari 1993, waarin velen hun visie geven op het christelijke karakter van *Trouw*.

Renate Dorrestein zegt als ongelovige 'geen enkele moeite' te hebben met de kerkpagina: 'Integendeel, ik beschouw dat fenomeen als belangrijke folklore in Nederland en ik lees daar graag over'.

Volkskrant-columnist Jan Blokker – even ongelovig – zou in onze moderne samenleving de kerkpagina ook niet willen afschaffen:

'Dat zou ik nooit doen. Die pagina draagt ontzettend bij aan het karakter van de krant. Maar ik denk ook dat het die krant ontzettend stempelt, want niet één krant heeft dat. Het rare van zo'n pagina is natuurlijk dat het een soort getto is. Omdat het op zo'n pagina gebeurt, krijgt het zoiets van: o ja, dat is het Art'is voor de christenen.'

Dr. C.L.S. Janse van het *Reformatisch Dagblad* ziet dat anders:

Trouw is haar christelijke karakter ontrouw geworden. De krant onderscheidt zich, afgezien van de belangstelling voor levensbeschouwing, nauwelijks van de Volkskrant en NRC Handelsblad. En binding met de eigen natuurlijke, kerkelijke achterban bestaat ternauwernood nog. Janse ziet daarom voor *Trouw* een ongewisse toekomst in het verschiet. Deconfessionalisering kan weliswaar succesvol zijn – zie de Volkskrant – maar veel vaker is het dat niet: de Waarheid, het Vrije Volk en De Tijd zijn aan een dergelijk proces ten onder gegaan.

J.L. Heldring, columnist van NRC Handelsblad vindt niet dat *Trouw* de kanr van de deconfessionalisering op moet:

Van de liberale columnist mag *Trouw* juist wel wat gereformeerder zijn. 'Ik zou er wel iets meer de sfeer van de mannenbroeders in terug willen zien. Je moet de onderlinge verschillen

niet verdoezen, die **zijn** er nu eenmaal en die horen bij de Nederlandse cultuur.'

(...)

Om die reden hecht hij ook aan de kerkpagina van Trouw. al moet hij niet veel hebben van de oecumenische sfeer die daar rondwaart.

Prof. dr. H.M. Kuitert stelde de koers van **Trouw** aan de orde in het bestuur van 'De christelijke pers', de stichting die tot taak heeft te waken over de identiteit van het dagblad.

Want blijkens een notitie die hij voor het bestuur opstelde is er met de huidige koers van de krant op de lange duur geen droog brood meer te verdienen. In tegenstelling tot Blokker voorspelt hij dat de traditionele achterban wel zal wegdruppelen, naar de orthodox-christelijke kranten of naar NRC Handelsblad en Volkskrant. En van abonnees wegkapen bij de andere kwaliteitskranten kan geen sprake zijn zolang Trouw zich te weinig onderscheidt als een krant die iets extra's - aandacht voor levensbeschouwing - biedt.

'Ik heb de indruk dat de redactie op twee gedachten hinkt', zegt Kuitert. 'Dat er onuitgesproken een strijd woedt tussen twee stromingen: één die heil wil zoeken in verdieping van de levensbeschouwelijke achtergrond en één die een soort Volkskrant of NRC wil maken. Ik denk dat je kunt vergeten 100 000 abonnees te winnen door alleen maar een goeie krant te maken. Mijn idee is dat Trouw zou moeten kiezen wat ze wil en wat mij betreft zou ze toch moeten kiezen om het spirituele deel van Nederland te bedienen mer achtergrondartikelen.'

Kuiterts boek 'Het algemeen betwijfeld christelijk geloof' stond na de verschijning, een jaar geleden, maandenlang bovenaan de toptien van non-fictie-boeken in Nederland. Sindsdien maakt hij zo ongeveer een toernee langs stad en land om over zijn boek, en dan over de christelijke traditie, te praten. Hij is 'verbaasd en verbijsterd' over de 'ongebreidelde aandacht voor godsdienstige vraagstukken' die hij op die avonden tegenkomt. 'Niet van kneusjes, maar van mensen die werkelijk nog progressieve mensen zijn.'

Mensen, zegt hij, die een open discussie over liederlijke onderwerpen als euthanasie en abortus niet uit de weg gaan, die veel geïntereïreerder zijn in godsdienst dan Trouw denkt 'en ook veel voorlijker in hun vraagstellingen'.

Hij ziet vooral in de Randstad vele potentiële abonnees, mensen die de kerk mijden maar het geloof niet hebben opgegeven.

Jan Greven, hoofdredacteur van Trouw, zegt in zijn column *Zekerheid*:

Trouw kon grote waarheden verkondigen en heeft van die mogelijkheid ruim gebruik gemaakt. Maar tegelijk was er, vroeg of laat (en, toegegeven, soms laat) ruimte om over die waarheden te discussiëren. Waarheid was niet alleen een kwestie van vinden, maar ook van zoeken en vragen stellen.

Dat begon al in de oorlog in de kolommen van het verzetsblad en die houding is de krant altijd bijgebleven. Zij maakte het mogelijk dat Trouw kan veranderen (of het nu gaat om de 'ommezwaai' van toenmalig hoofdredacteur Bruins Slot in de Nieuw-Guinea-kwestie, het denken over Zuid-Afrika, de visie op homoseksualiteit, of 'dichter bij huis' de introductie van filmrecensies en zondagssport) zonder dat daarmee, zoals bij andere kranten gebeurde, de identiteit overboord werd gezet.

De lezers, want als we het over continuïteit hebben, hebben we het niet alleen over de krant, maar ook over de lezers, hebben die veranderingen meegemaakt omdat ze uit hetzelfde hout gesneden zijn. Geen onzekere mensen, net zo min als Trouw een onzekere krant is. maar wel mensen die bereid zijn tot luisteren en onderzoeken.

Zo'n houding heeft diepe wortels. Ze komt voort uit het bewustzijn te leven in een wereld die zucht naar verandering. Een wereld die niet af is, maar verlangt naar gerechtigheid en verlossing. In die steeds egocentrischer, zakelijker en cynischer wordende wereld wil de traditie waar Trouw uit voortkomt, een geest van toekomst en belofte levend houden.

Her is in diezelfde traditie om zich hij dat streven te laten leiden door het evangelie en wat daar aan christelijke bevreemding uit voortgekomen is.

En in het Commentaar van de redactie lezen we over deze inspirerende traditie:

De joodse filosoof George Steiner vroeg tijdens een college voor Britse studenten eens wie wist wat er bedoeld wordt met: eer de haan driemaal heeft gekraaid. Tot zijn verbijtering kende niemand het antwoord. Steiner riep zijn studenten toe. dat ze een stel cultuurbarbaren waren, verliet woedend de zaal en weigerde verder nog college te geven.

Trouw is zich ervan bewust. dat Steiners vraag inderdaad veel onbegrip zal wekken, maar heeft geweigerd om boos de zaal te verlaten. Daar zal iets aan moeten gebeuren, is het consequent gegeven antwoord. Want als deze krant zich ergens van bewust is, dan is het van de werenschap dat Trouw deel uitmaakt van een christelijke traditie, waar volop inspiratie uit te putten valt. Waarbij iedere generatie voor zichzelf moei uitmaken waar die inspiratie aan bevestiging of kritiek toe komt.

Dat valt minder moeilijk waar de hele Nederlandse historie en cultuur tot en met de dag van vandaag wordt gekenmerkt door een brede christelijke traditie. Het feit dat er tegelijk een spraakmakende gemeente bestaat die zich daartegen afzet, versterkt dat idee alleen maar. Afzetten is alleen zinvol tegen iets dat bestaat en als een gevaar wordt ervaren.

Van ons hoeft niet iedereen in God, en dan ook nog in dezelfde God, te geloven. Wel stellen we het zeer op prijs als mensen zich ervan bewust zijn geen absolute eenling te zijn (hoewel je dan natuurlijk pas echt de vragen krijgt van: waar vandaan, waarheen en waartoe?), maar deel uit te maken van een samenleving, die overal wortels heeft in een eeuwenlange christelijke traditie.

En zelfs dan blijft het beter dat niet iedereen Trouw leest.

Met die gedachte kan Trouw nog makkelijk vijftig jaar voort. De Nederlandse samenleving trouwens ook.

Is Trouw nog een christelijke krant?

Wij verwachten van een christelijke krant, dat ze zich baseert op de Bijbel en het licht van de Schrift gebruikt hij nieuwsselectie en commentaar. Daarbij kun je heel open om je heen kijken en de polsslag van eigen tijd goed voelen, zonder de zekerheid en scherpte van blik te verliezen die de bril van de Bijbel ons op onze wereld geeft.

G.J. van Middelkoop

BEROEPEN

Beroepen: te Broek op Langedijk, te Loppersum i.c.m. Westeremden en te Drogeham: M. Tel. kandidaat te Harderwijk: te Ennatil en te Twijzel-Kollumerzwaag: G.J. van Enk te Groningen-Noord: te Hardenberg-Oost (tweede predikantsplaats), te Veendaal (tweede pr.) en te Voorthuizen-Barneveld: H.J. Messelink te Dalfsen; te Hasselt en te Steenwijk: Jt. Jansen te Almelo; te Loenen-Abcoude i.c.m. Weesp-Nigtevecht: A. de Braak, kandidaat te Drachten.

Ds. J. Jansen keert na een verlofperiode op 11 februari terug naar Brazilië. Zijn adres: CP 4335 Curitiba (PR) 82-501 -970 Brasil; fax nr. 09-554 12560686.

Aangenomen naar Sneek-Koudum: J.E. Kramer, kandidaat te Kampen, die bedankte voor: Vleuten-De Meern i.c.m. Maarssen-Breukelen.

Naar Rotterdam-Centrum voor het evangelisatiewerk etnische minderheden in het Rijnmondgebied: A.S. van der Lugt te Rijswijk/Pijnacker-Nootdorp, die bedankte voor Deventer.

Bedankt voor Monster: J. Zwart te Winschoten.

Toegelaten tot de dienst des Woords door de classis Groningen: **drs.** H. van Hemmen, beroepen predikant te Groningen-Noord voor de missionaire dienst op Irian Jaya.

Visum: De Indonesische autoriteiten hebben een visum verleend aan ds. S. Braaksma, zendeling-docent aan de Middelbare Theologische School te Waimarangu, Melolo, Sumba.

BEVESTIGING EN INTREDE

Ds. J.M. Batteau van Zaandam is te Wageningen bevestigd op zondag 7 februari door ds. P. Deddens, emeritus-predikant te Wageningen. Hij deed zijn intrede in de middagdienst. Nieuw adres: Beatrixlaan 1a, 6706 AW Wageningen, ☎ (08370) 27268.

Ds. E.A. de Boer van Pretoria deed intrede op 7 februari te Kralingseveer/Krimpen aan de IJssel, na bevestigd te zijn door ds. G. Gunnink te Hardenberg-Centrum. Nieuw adres: Zomereik 45, 2925 CX Krimpen aan de IJssel, ☎ (01807) 24176.

ADRESWIJZIGINGEN

Hardenberg-Centrum * *Predikant:* De postcode van ds. G. Gunnink is 7772 AV Hardenberg. *Koster:* G.H. Jonker-Nijlind. M.H. Trompstraat 19, 7772 ZE Hardenberg, ☎ (05232) 64725. *Boekhouder:* A. Plaggenmarsch-Huygen, Reigerstraat 58, 7771 AP Hardenberg, ☎ (05232) 67396. *Schoolvereniging:* H.E.A. Runhaar-Krabbendam. Baalder Esch 40, 7772 JV Hardenberg, ☎ (05332) 65166.

Hardenberg-Oost * *Koster:* De postcode van A. Altena is 7772 CV Hardenberg.

Noardbergum * *Evangelisatiecommissie:* D. Slager. Rijksstraatweg 67, 9254 DB Hurdegaryp, ☎ (05110) 4937.

JUBILEUM

H. Rouma 50 Jaar dominee

Het is zondag 7 februari a.s. een halve eeuw geleden dat ds. H. Bouma, emeritus-predikant te Assen, in het ambt bevestigd werd.

Hendrik Bouma werd 4 februari 1917 te Schoonebeek geboren. Hij bezocht het Christelijk Gymnasium in 's-Gravenhage en studeerde aan de Theologische Universiteit in Kampen. Ds. Bouma deed op 7 februari 1943 intrede in de gereformeerde kerk te Niezijl. Nadat hij zich vrijmaakte had was ds. Bouma vervolgens vanaf 1945 predikant van de Geref. Kerk van Niezijl-Kommerzijl. In 1946 vertrok hij naar Assen. Toen deze kerk in 1977 in Noord en Zuid werd gesplitst werd hij predikant van Assen-Noord. Deze kerk diende hij tot aan zijn emeritaat op 7 februari 1982.

Ds. Bouma is diverse malen afgevaardigd naar generale synodes, hij was curator en president-curator van de Theologische Universiteit in Kampen en lid van het deputaatschap voor de correspondentie met de hoge overheid.

Ds. Bouma is Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

PERSBERICHT

De Gereformeerde missiologische Opleiding organiseert op vrijdag 12 maart een themadag, waar de missionaire betekenis van de doop centraal staat. Aanvang 14.15 uur in de aula van de Theologische Universiteit te Kampen. Sprekers: Ds. G.E. Geerds te Soest - Het water dat getuigt. Ds. G.J. van Enk - Doop als overgang.

Voor deelname opgeven bij A de Graaf, Stadsgracht 19, 3752 XD Bunschoten, tel. 03499 - 82185.

* Als regel horen die adres-gegevens in deze rubriek thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.

** Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, examina en preekconsenten, particuliere en generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen kan worden ingestuurd (geen verslagen!).

* De redactie van de rubriek behoudt i.v.m. beschikbare ruimte zich het recht voor, informatie in te korten of niet op te nemen.

* Gegevens dienen uitsluitend schriftelijk opgegeven te worden: De Reformatie, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25, 4460 AA GOES. Per fax is ook mogelijk: (01100) 16492.

* In het algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons binnen is, staat afgedrukt in De Reformatie van de daaropvolgende week.